



навчально-методичний посібник



Антикорупційний курс для 9 класу



2

0

2

4



Посібник розроблено авторським колективом Офісу доброчесності НАЗК та ГО «ЕдКемп Україна» в межах реалізації проекту «Прозора школа» за підтримки Антикорупційної ініціативи ЄС.



Офіс
доброчесності

Офіс доброчесності НАЗК створено у 2020-му році, після перезавантаження Національного агентства з питань запобігання корупції. Місія Офісу — запускати освітні ініціативи для поширення доброчесності.

Команда Офісу займається просвітництвом та взаємодією з партнерами у сфері запобігання корупції, активно працює над тим, аби зробити доброчесність новою нормою.

Детальніше про просвітницький напрям Офісу доброчесності:

<https://www.facebook.com/prosvita.nazk>

ГО «ЕдКемп Україна» — це рух відповідального вчительства: дискусійний формат для співтворчості вчительок і вчителів для навчання одне від одного.

ГО «ЕдКемп» це команда освітніх інноваторок й інноваторів, білих ворон, які мають крила, мають натхнення і мають завзяття починати та завершувати щороку десятки проектів! Команда досліджує системи освіти в Україні та інших державах, вивчає найкращий експертний світовий досвід, розробляє зміни до освітнього законодавства, упроваджує ефективні методики, програми, підходи. За 5 років існування спільнота об'єднала понад 40 000 освітян, 21 802 з яких працюють саме в школах.

Детальніше про ГО «ЕдКемп Україна»: <https://www.edcamp.ua>



ГО «ЕдКемп
Україна»



Антикорупційна
ініціатива ЄС
(EUACI)

Антикорупційна ініціатива ЄС (EUACI) — провідна антикорупційна програма в Україні, що фінансується ЄС, співфінансується і впроваджується Міністерством закордонних справ Данії.

EUACI відіграє ключову роль у забезпеченні сталого інституційного розвитку антикорупційних інституцій. Програма також надає допомогу організаціям громадянського суспільства та журналістам-розслідувачам, що посилює їхній потенціал і підвищує їх роль у протидії корупції. Окрім цього, EUACI співпрацює з міськими головами, адміністраціями міст, а також громадянським суспільством шести Міст Доброчесності (Миколаїв, Житомир, Чернівці, Червоноград, Маріуполь та Нікополь) для посилення їх прозорості й підзвітності.

Детальніше про Антикорупційну ініціативу ЄС (EUACI): <https://euaci.eu/ua/>

Навчально-методичний посібник містить рекомендації щодо досягнення компетентнісного потенціалу громадянської та історичної освітньої галузі у 9 класі під час урочних та позакласних активностей, передбаченого Державним стандартом базової середньої освіти. Зокрема в контексті формування нульової толерантності до корупції та доброчесних стратегій поведінки серед учнівства. Адресовано педагогиням та педагогам закладів загальної середньої освіти.

Частини цієї публікації можуть бути використані та відтворені виключно з некомерційною та навчальною метою. При використанні матеріалів посилання на посібник обов'язкове.

Усі додаткові матеріали та зображення в посібнику були використані виключно з навчальною метою.

Думки та погляди, висловлені експертами або організаціями в цьому посібнику, не обов'язково співпадають з позицією EUACI, Європейського Союзу чи Міністерства закордонних справ Данії.

ЗМІСТ

Вступне слово

Тема 1.	Урок 1.	Корупція як соціальне явище	14
Тема 2.	Урок 2.	Корупція краде можливості	22
Тема 3.	Урок 3.	Конфлікт інтересів	30
Тема 4.	Урок 4.	Життя без корупції	38
Тема 5.	Урок 5.	Майбутнє твориться сьогодні (ч. 1)	46
	Урок 6.	Майбутнє твориться сьогодні (ч. 2)	54
Тема 6.	Урок 7.	Інформація проти корупції (ч. 1)	60
	Урок 8.	Інформація проти корупції (ч. 2)	68
Тема 7.	Урок 9.	Викриття корупції	76
Тема 8.	Урок 10.	Світ без корупції	82
Тема 9.	Урок 11.	Доброчесність vs антикорупція	90
Тема 10.	Урок 12.	Доброчесність онлайн	96
Тема 11.	Урок 13.	Кодекс доброчесності класу	102
Тема 12.	Урок 14.	Антикорупційні дебати (ч. 1)	108
	Урок 15.	Антикорупційні дебати (ч. 2)	116

Шановні колеги!

Перед вами — один із перших курсів, присвячених темі антикорупції та доброчесності, для учнів/-ць 9 класу. Це чудова можливість донести дев'ятикласникам/дев'ятикласницям дітям правильні ідеї в різноманітних форматах — з інтерактивом, творчим підходом, груповими активностями.

Під час занять учні й учениці навчатимуться розпізнавати корупційні практики та запобігати їх проявам, зрозуміють, що таке доброчесність і чому важливо обирати доброчесні стратегії поведінки в класі та поза ним. Крім того, виконуючи вправи та завдання, діти «прокачають» свої навички критичного мислення, взаємодії одне з одним, пошуку консенсусу.

Посібник відповідає вимогам Закону України «Про освіту», Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 та Типовій освітній програмі для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерством освіти і науки України від 19 лютого 2021 р. № 235.

Розроблені матеріали сприяють реалізації таких ключових компетентностей та наскрізних вмінь, передбачених Державним стандартом базової середньої освіти:

Ключові компетентності:

- спроможність діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу, спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних принципів;
- виявлення поваги до інших, уміння конструктивно співпрацювати;
- розуміння правил поведінки та спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах та ґрунтуються на спільних моральних цінностях

Наскрізні вміння:

- критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, зважати на протилежні думки та контраргументи, розрізняти факти, їх інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації;
- логічно обґрунтовувати позицію на рівні, що передбачає здатність висловлювати

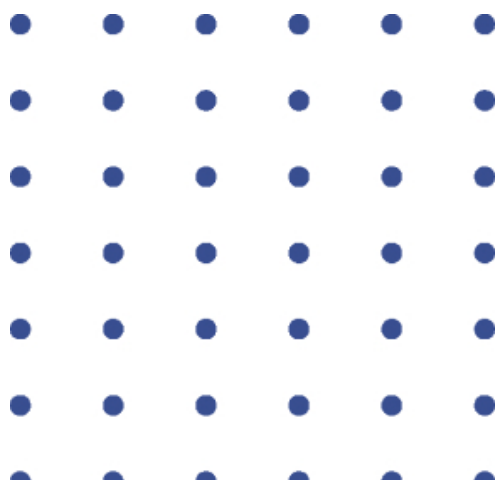
послідовні, несуперечливі, обґрунтовані міркування у вигляді суджень і висновків, що є виявом власного ставлення до подій, явищ і процесів;

- приймати рішення, що передбачає здатність обирати способи розв'язання проблем на основі розуміння причин та обставин, які призводять до їх виникнення, досягнення поставлених цілей з прогнозуванням та урахуванням можливих ризиків та наслідків;
- розв'язувати проблеми, що передбачає вміння аналізувати проблемні ситуації, формувати проблеми, висувати гіпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати, здобувати потрібні дані з надійних джерел, презентувати та аргументувати рішення;
- співпрацювати з іншими, що передбачає вміння обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

Посібник містить у собі 15 уроків (45 хвилин кожен).

Кожен урок розкриває одну тему (окрім теми 5, 6 та 12, котрі складаються з двох частин). Уроки являють собою своєрідний педагогічний конструктор, що дозволяє реалізувати вчительству їх педагогічну свободу.

Кожне заняття — це поступове, дедалі глибше й змістовніше занурення в тему антикорупції та доброчесності.



Запропоновані посібником теми та очікувані результати:

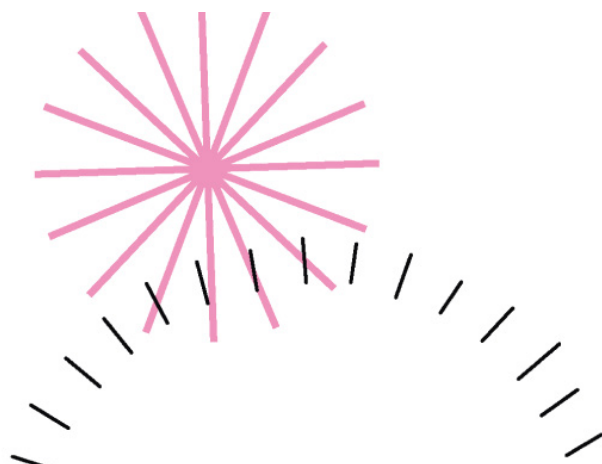
Назва теми	Очікуваний результат
Урок 1. Тема 1. Корупція як соціальне явище	Знаннєвий компонент: - мають уявлення про корупцію як явище; - розрізняють види корупції. Діяльнісний компонент: - ідентифікують прояви корупції у власному повсякденному житті. Ціннісний компонент: - усвідомлюють корупцію як шкідливе для суспільства явище.
Урок 2. Тема 2. Корупція краде можливості	Знаннєвий компонент: - прогнозують наслідки корупційної діяльності для всіх учасників / учасниць корупційної схеми; - знають способи законного захисту своїх інтересів. Діяльнісний компонент: - уміють критично оцінювати інформацію; - розвивають комунікативні навички; - оволодівають навичкою прийняття самостійних рішень. Ціннісний компонент: - усвідомлюють корупцію як шкідливе для суспільства явище.
Урок 3. Тема 3. Конфлікт інтересів	Знаннєвий компонент: - знають, що таке конфлікт інтересів; - можуть навести приклади конфлікту інтересів. Діяльнісний компонент: - набувають навичок розпізнавання конфлікту інтересів та знають, як чинити в таких випадках. Ціннісний компонент: - формулюють нульову толерантність до корупції.

Урок 4. Тема 4. Життя без корупції	Знаннєвий компонент: - мають уявлення про вплив корупції на коротко- та довгострокові цілі. Діяльнісний компонент: - уміють розпізнавати корупційну поведінку. Ціннісний компонент: - формують у свідомості неприйняття корупції.
Урок 5. Тема 5. Майбутнє твориться сьогодні (ч.1)	Знаннєвий компонент: - мають уявлення про причинно-наслідкові зв'язки корупційної діяльності й життя людей; - прогнозують потенційні наслідки корупційних дій для майбутнього добробуту людей. Діяльнісний компонент: - набувають навичок прийняття самостійних рішень; - уміють критично оцінювати ситуацію. Ціннісний компонент: - формують доброчесну громадянську позицію; - інтегрують у свою свідомість неприйняття корупції.
Урок 6. Тема 5. Майбутнє твориться сьогодні (ч.2)	Знаннєвий компонент: - мають уявлення про причинно-наслідкові зв'язки корупційної діяльності й життя людей; - прогнозують потенційні наслідки корупційних дій для майбутнього добробуту людей. Діяльнісний компонент: - набувають навичок прийняття самостійних рішень; - уміють критично оцінювати ситуацію. Ціннісний компонент: - формують доброчесну громадянську позицію; - інтегрують у свою свідомість неприйняття корупції.

Урок 7. Тема 6. Інформація проти корупції (ч.1)	Знаннєвий компонент: • знають свої права; • визначають роль інформації в боротьбі з корупцією. Діяльнісний компонент: • вміють складати запит на публічну інформацію; • вміють аналізувати інформацію; • розвивають навички критичного мислення. Ціннісний компонент: • усвідомлюють важливість прав людини; • мають уявлення про прозорість і відкритість як важливі чинники запобігання корупції та побудови доброчесного суспільства.
Урок 8. Тема 6. Інформація проти корупції (ч.2)	Знаннєвий компонент: • знають свої права; • визначають роль інформації в боротьбі з корупцією. Діяльнісний компонент: • вміють складати запит на публічну інформацію; • вміють аналізувати інформацію; • розвивають навички критичного мислення. Ціннісний компонент: • усвідомлюють важливість прав людини; • мають уявлення про прозорість і відкритість як важливий чинник запобігання корупції та побудови доброчесного суспільства.
Урок 9. Тема 7. Викриття корупції	Знаннєвий компонент: • знають, хто такий «викривач»; • знають про види відповідальності за корупційні дії. Діяльнісний компонент: • знають, коли, куди та в якій формі звертатися у випадку корупції Ціннісний компонент: • розуміють важливість викриття для подолання корупції; • формують нульову толерантність до корупції.

Урок 10. Тема 8. Світ без корупції	Знаннєвий компонент: • характеризують документи, що стосуються протидії корупції в Україні; • аналізують міжнародні антикорупційні індекси й рейтинги. Діяльнісний компонент: • вміють критично оцінювати інформацію; • розуміють і виконують свою роль як громадянина держави в зниженні загального рівня корупції. Ціннісний компонент: • усвідомлюють корупцію як шкідливе для суспільства явище; • мають чітку антикорупційну громадянську позицію.
Урок 11. Тема 9. Доброчесність vs антикорупція	Знаннєвий компонент: • знають, що таке доброчесність; • усвідомлюють важливість інституту репутації; • аргументують важливе значення доброчесності в політиці зокрема, а також у всіх аспектах суспільних відносин. Діяльнісний компонент: • вміють розпізнавати та обирати доброчесні сценарії поведінки. Ціннісний компонент: • формують доброчесну • громадянську позицію; • інтегрують у свою свідомість нульову толерантність до корупції.
Урок 12. Тема 10. Доброчесність онлайн	Знаннєвий компонент: • знають, що таке доброчесність, та усвідомлюють її важливість у повсякденному житті, зокрема в онлайн-середовищі; • ознайомлені з доброчесними стратегіями поведінки в повсякденній взаємодії в інтернеті. Діяльнісний компонент: • уміють розпізнавати та обирати доброчесні сценарії поведінки в інтернеті. Ціннісний компонент: • формують доброчесну громадянську позицію; • інтегрують у свою свідомість нульову толерантність до корупції.

Урок 13. Тема 11. Кодекс доброчесності класу	Знаннєвий компонент: - розуміють важливість взаємодії задля формування доброчесного суспільства. Діяльнісний компонент: - розвивають навички командної роботи; - набувають комунікативних навичок. Ціннісний компонент: - засвоюють цінність доброчесності та дотримуються її принципів в повсякденному житті, зокрема в освітньому процесі.
Урок 14. Тема 12. Антикорупційні дебати (ч. 1)	Знаннєвий компонент: - ознайомлюються з видами корупції на прикладах життєвих ситуацій; - визначають можливі причини та наслідки корупції для різних ситуацій; - уміють усебічно аналізувати ситуації. Діяльнісний компонент: - розвивають навички командної роботи; - набувають комунікативних навичок та вміння дебатовати. Ціннісний компонент: - усвідомлюють негативні наслідки корупційних практик.
Урок 15. Тема 12. Антикорупційні дебати (ч. 2)	Знаннєвий компонент: - уміють усебічно аналізувати ситуації. Діяльнісний компонент: - розвивають навички командної роботи; - набувають комунікативних навичок та вміння дебатовати. Ціннісний компонент: - усвідомлюють негативні наслідки корупційних практик.



Структура матеріалів:

Кожне заняття містить в собі покроковий детальний опис роботи з учнівством на уроці:

Початок уроку — як правило це інтерактивна вправа, покликана активізувати учнівство, налаштувати їх на роботу та актуалізувати знання з теми.

Приклад вправи (урок 10, тема 8):

Гра «Домовленість»

Мета: вчити досягати згоди, враховуючи потреби кожного під час комунікативного процесу.

Учні та учениці об'єднуються в групи по 4 особи.

Серед них розподіляються ролі:

- 1 нічого не бачить;
- 2 нічого не чує;
- 3 не чує й не говорить;
- 4 не рухається.

Учасники й учасниці мають домовитися про час зустрічі, враховуючи особливості кожного.

Основна частина уроку — містить у собі покроковий план висвітлення матеріалу з теми уроку.

Завершення уроку — кожен урок містить у собі частину, спрямовану на рефлексію учнівства щодо почутого та пропрацьованого під час уроку.

Приклад (урок 6, тема 5):

Вправа «Відкритий мікрофон».

Учитель / учителька:

Ви вже знаєте, як важливо приймати правильні рішення й чого в житті точно робити не варто. Дайте зараз обіцянку ніколи не чинити певної дії, яка, на вашу думку, матиме негативні наслідки для вас, суспільства та держави.

Діти висловлюють обіцянки з листів, наприклад, не давати хабарів, не списувати на уроці, не ігнорувати порушення правил іншими тощо.

Також запропонуйте учням / ученицям виписати окремі з обіцянок на аркушах та «перекрити» ними проблеми з листа, які ви виділили на початку уроку (або ж перекрити віртуальні стікери на jamboard, якщо працюєте онлайн).

Умовні позначення:



Слова вчителя / вчительки.

Подекуди уроки містять рекомендації, на що звернути увагу учнівства та проговорити вслух.



Онлайн формат.

Для вправ, котрі не є першопочатково універсальними за форматом, розроблені рекомендації для їх адаптації до онлайн формату проведення.

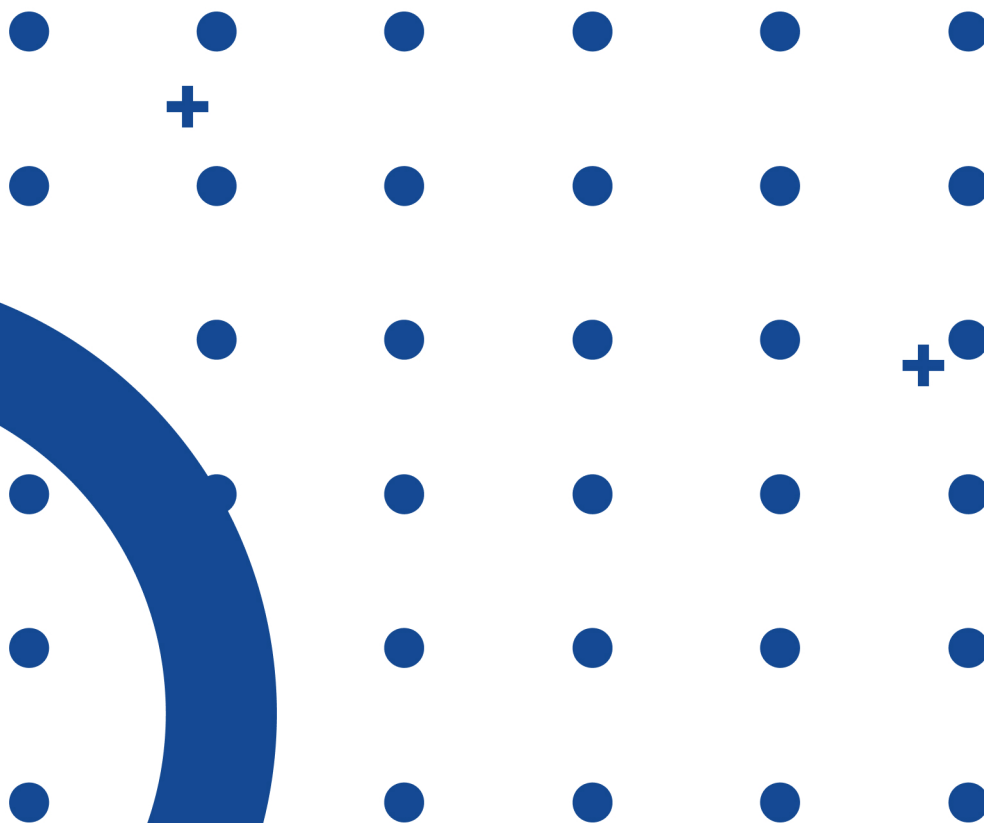


Методичні коментарі.

Кожен урок містить у собі коментарі та поради, на що додатково звернути увагу учнівства або з якими матеріалами ознайомитись додатково для поглиблення знань з теми.

Урок 1. Тема 1.

Корупція як соціальне явище



Урок 1. Тема 1. Корупція як соціальне явище

Мета уроку: ввести учнівство в контекст теми, засвоїти основні поняття, встановити зв'язок між новою інформацією зі вже наявними знаннями та попереднім досвідом учнів / учениць.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- мають уявлення про корупцію як явище;
- розрізняють види корупції.

Діяльнісний компонент:

- ідентифікують прояви корупції у власному повсякденному житті.

Ціннісний компонент:

- усвідомлюють корупцію як шкідливе для суспільства явище.

Крок 1.

Налаштування учнів / учениць на роботу
(5 хвилин)

Крок 2.

Сторителінг
(ознайомлення з поняттям «корупція»)
(10 хвилин)

Крок 3.

Визначення змісту поняття
(типи і види корупції)
(10 хвилин)

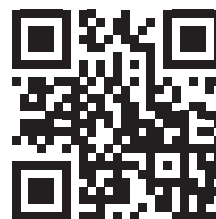
Крок 4.

Рефлексія (визначення корупційних явищ, що були в житті учнівства, підбиття підсумків)
(15 хвилин)

Крок 1. Налаштування учнів / учениць на роботу



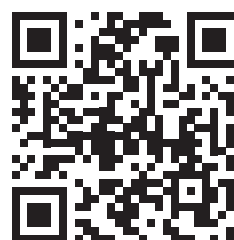
Перша вправа – знайомство має на меті актуалізувати вже наявні знання учнівства з теми та ознайомити зі спрямуванням курсу.



sli.do

Попросіть дітей із використанням смартфона зайти на ресурс www.slido.com і написати одним словом, що таке корупція на їхню думку.

Як створити «хмарину слів» з використанням зазначеного ресурсу – дивіться у відеоінструкції → [за покликанням](#).



Відеоінструкція

Ви також можете створити хмаринку слів без використання інтерактивних інструментів, скориставшись стікерами або папірцями.



Крок 2. Сторителінг

Учитель / учителька:

Перший в історії хабар, як кажуть, дали ще 65 мільйонів років тому: примітивні ссавці дали його динозаврам, аби ті якимось благополучно зникли з території їхнього існування (ссавців дуже дратувало, що вони постійно бовтаються внизу харчового ланцюга й через цих величезних холонокровних ящірок практично не еволюціонують).

Розмір затребуваного хабаря виявився настільки величезним, що заради дорогоцінних шкурок довелося знищити 47% єнотів, які жили тоді на Землі, але потрібну суму таки зібрали. Динозаври із задоволенням прийняли хабар, але, звісно, нікуди зникати не збиралися.

За кілька тисяч років вони вимерли через різку зміну клімату. І тут корумповані представники ссавців (єдинокорі, мамонти, тощо), які давали хабар, могли б нарешті зітхнути з полегшенням, та, на жаль, теж вимерли в процесі еволюції.

Звісно, вчені не вірять у такий перебіг подій, вважаючи описану ситуацію абсурдною. Та який висновок можна зробити з цієї не зовсім правдивої розповіді?

Висновок:

Хабар не гарантує розв'язання ситуації з користю для хабародавця.

Що ж для вас корупція і яке забарвлення має слово?

Перегляньте з учнями хмарину слів, яку вони створили на початку уроку.

Озвучте варіанти відповідей. Спільно визначте, чи несуть ці асоціації, висловлені учнями, негативний, позитивний чи нейтральний характер.

Крок 3. **Визначення змісту поняття**



Учитель / учителька:

Щоб нам легше було говорити про корупцію, з'ясуймо спочатку, що означає саме поняття.

Корупція – це зловживання довіреними повноваженнями для отримання особистої вигоди.

Є три речі, які ви повинні знати про корупцію:

1. Корупція існує як у державному, так і приватному секторах. Суб'єктами корупції можуть бути фізичні особи, компанії або організації, наприклад, політичні партії. Ними також можуть бути медіа або громадські діячі.
2. Корупція є зловживанням владою в державній установі чи приватній організації.
3. Завжди наявна вигода – грошова або інша перевага.

Інколи отримана «перевага» нечітко окреслена, але це все одно є вигодою.

Наприклад, у деяких корумпованих країнах люди можуть отримати доступ до послуг охорони здоров'я чи освіти, тільки якщо запропонують хабар. У таких ситуаціях ті, хто може це собі дозволити, здобувають перевагу над тими, хто не може. «Вигодою» хабарників є те, що вони отримують: у цьому прикладі – медичні послуги або освіту. Хабароотримувачі одержують винагороду за виконання функцій, які вони зобов'язані виконувати й без хабаря. Дослідимо зміст цього поняття трохи детальніше

Топкорупція зазвичай має місце на найвищих щаблях державної влади та на найвищих рівнях в ієрархії приватного бізнесу. Її суб'єктами є особи, які встановлюють правила, розробляють політику та приймають адміністративні рішення.

У ній часто задіяні значні суми грошей. Топкорупцію часто називають політичною корупцією, що підкреслює негативний вплив грошей у політичних процесах, кампаніях і політичних партіях.



Приклади топкорупції:

1. У 2008 році були викриті подробиці співробітництва Siemens та уряду Греції на чолі з прем'єр-міністром Костасом Сімітісом у період підготовки до Літніх Олімпійських ігор 2004 в Афінах.

Компанія здійснювала підкуп чиновників для того, щоб безперешкодно отримувати державні контракти на виконання робіт, пов'язаних із переведенням телефонної мережі ОТЕ на цифровий формат, створення систем комунікації для грецької армії, а також забезпечення систем спостереження для Олімпійських ігор 2004 року. Загальна сума хабарів сягала 100 млн євро.

2. Межигір'я стало символом корупції в Україні. З 1935 до 2007 року Межигір'я було державною урядовою резиденцією, поки його не вивели в приватну власність у 2007 році як обмін зі підставною приватною компанією. Водночас держава віддала майна, за підрахунками слідства, на 540 мільйонів гривень.

А отримала за це лише 100-річну будівлю колишньої лікарні. Земля в «Межигір'ї» залишалася державною. Але її передали в оренду на 49 років за сміхотворною ціною в 4 гривні за сотку на місяць – у тисячі разів дешевше від реальної вартості. Поле для гольфу, страусина ферма, приватний зоопарк і повнорозмірна копія Іспанського Галеона – це лише деякі з визначних пам'яток Межигір'я, багатомільйонної садиби колишнього президента України Віктора Януковича площею 137 гектарів. Нині Межигір'я стало туристичною атракцією – справжнім музеєм корупції.

Побутова корупція – це повсякденна корупція дрібного масштабу, яка знаходиться на перетині діяльності державних установ і громадян.

Побутова корупція, як правило, проявляється у формі хабарництва, пов'язаного з дотриманням чинних законів, правил і норм, наприклад, коли державні службовці видають документи, тільки отримавши оплату, що перевищує офіційно встановлену ціну послуги.



Учитель / учителька:

Часто незрозуміло, де закінчується дрібна корупція та починається велика.

Наприклад, політична корупція може також містити підкуп виборців й інші форми побутової корупції. Дрібні чиновники, які вимагають від громадян незаконні платежі, можуть це робити, бо їхні керівники в обмін на працевлаштування вимагають від них частку зарплати. Ці керівники можуть підпорядковуватися вищим керівникам, які, своєю чергою, очікують грошей і від них.

Цей корумпований ланцюжок може пролягати аж до найвищих державних службовців.

Методичний коментар

Обговоріть з учнівством, із чим вони частіше стикаються в житті – топ-чи побутовою корупцією? Який вид корупції, на їхню думку, має найбільший вплив на їхнє життя?

Крок 4. Який досвід кожної й кожного. Підсумки

До початку виконання цієї вправи необхідно створити в класі максимально довірливу й дружню атмосферу, аби учениці й учні могли чесно та відкрито описати ситуацію.



Наприклад, учитель / учителька може перший/а оприлюднити свій приклад або опустити свій лист до скриньки. Бажано заздалегідь підготувати скриньку, в яку учні / учениці вкидатимуть свої листи.

Попросіть дітей створити листи до антикорупційної скриньки, описуючи одне чи кілька корупційних явищ із власного життя, свідком яких вони були або в яких вони чи члени їхніх родин були безпосередніми учасниками. Попросіть учнівство пояснити, які саме ознаки корупції відображено в описаній ситуації.

Методичний коментар

За бажання попросіть 2-3 учнів / учениць поділитися своїми історіями та пояснити, чому вони вважають, що це явище є корупційним (спираючись на знання, отримані під час уроку).

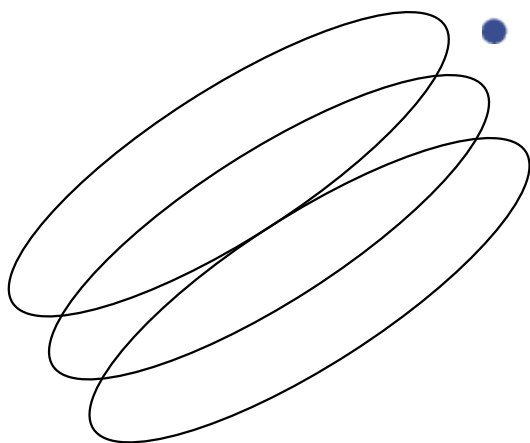
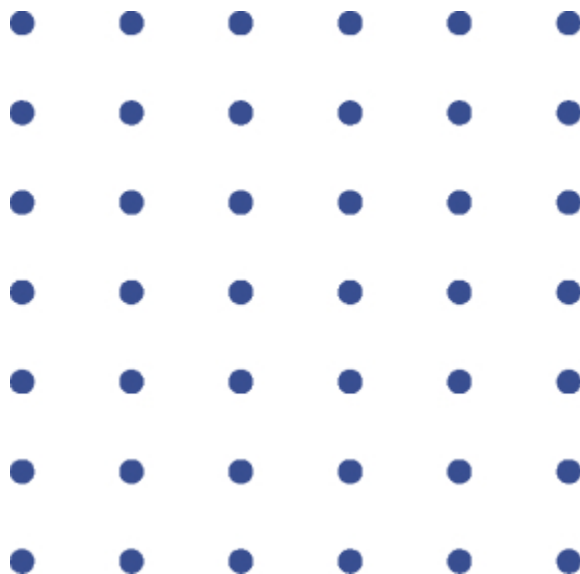
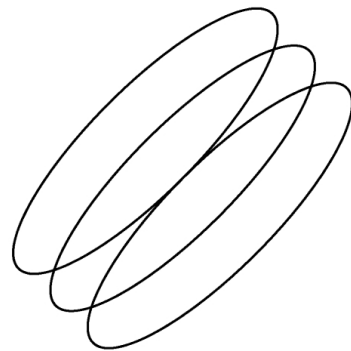


Обговоріть із учнями / ученицями такі запитання, спираючись на описані ними історії:

- Як ви думаєте, чи завжди очевидно, що якесь діяння є корупційними?
- У яких ситуаціях важко визначити, що якесь діяння є корупційним? Чому?
- У яких ситуаціях зрозуміло, що це корупція? Чому?

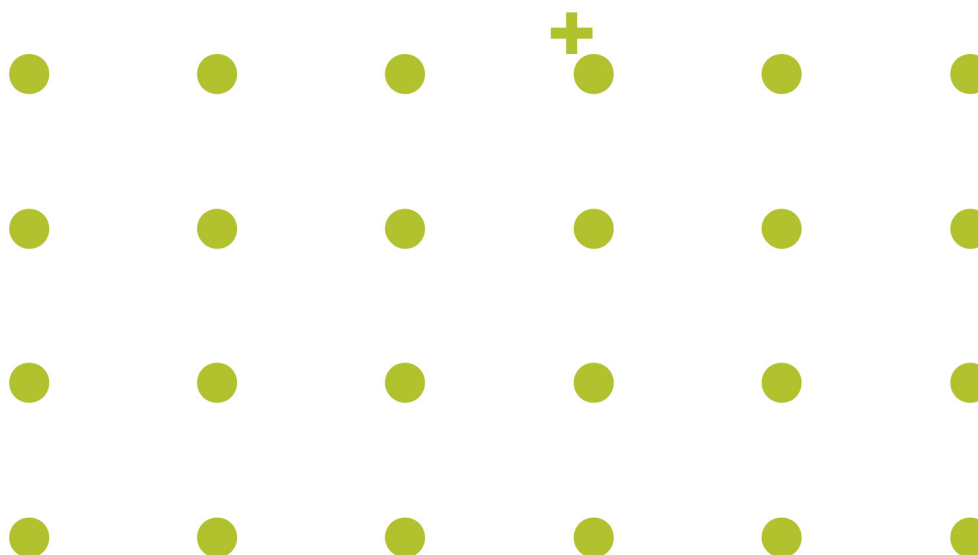
Методичний коментар

Проведіть обговорення з учнями / ученицями, щоб вони зрозуміли: не завжди очевидно, що якесь діяння є корупційним. Підсумуйте обговорення. Скажіть, що інколи повсякденні вчинки здаються нормальними, але насправді вони можуть бути визнані корупційними. Поясніть дітям, що для якнайкращого розуміння ситуації потрібно намагатися отримати якомога більше інформації й розглядати її з різних аспектів. Тобто треба прислухатися до інших, одночасно здобуваючи й використовуючи знання та вміння. Також скажіть учням / ученицям, що потрібно завжди ставити запитання й мислити критично про ситуацію.



Урок 2. Тема 2.

Корупція краде МОЖЛИВОСТІ



Урок 2. Тема 2. Корупція краде можливості

Мета уроку: допомогти учнівству зрозуміти вплив корупції на життя та показати шляхи й інструменти запобігання корупції.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- прогнозують наслідки корупційної діяльності для всіх учасників корупційної схеми;
- знають способи законного захисту своїх інтересів.

Діяльнісний компонент:

- уміють критично оцінювати інформацію;
- розвивають комунікативні навички;
- оволодівають навичкою прийняття самостійних рішень.

Ціннісний компонент:

- усвідомлюють корупцію як шкідливе для суспільства явище.

Крок 1.

Мозковий штурм
(10 хвилин)

Крок 2.

Фронтальна робота (робота з таблицею)
(10 хвилин)

Крок 3.

Проблема вибору (презентування робіт груп, обговорення результатів роботи)
(10 хвилин)

Крок 4.

Сторителінг (ознайомлення з антикорупційною системою)
(10 хвилин)

Крок 5.

Рефлексія
(5 хвилин)

Крок 1. **Мозковий штурм**

Попросіть учнівство пригадати, що таке корупція, які її основні ознаки.

Методичний коментар

Корупція – це зловживання довіреною владою для отримання приватної вигоди.

До основних ознак корупції можна віднести такі:

- вчинена посадовою особою;
- вчинена під час виконання службових обов'язків;
- вчинена в результаті або задля отримання хабаря;
- пропонування, вимагання, надання чи отримання хабаря.



Учитель / учителька:

Ми з вами вже на попередньому уроці розібрали, що корупція є явищем негативним, але спробуймо чітко сформулювати: а які ж негативні наслідки від корупційних дій можуть бути?

Щоб з'ясувати, наскільки клас усвідомлює негативні наслідки корупції, пропонуємо провести мозковий штурм. Це метод інтерактивної роботи, коли всі учасники розмірковують над однією проблемою.

Мозковий штурм застосовують, коли треба мати кілька варіантів розв'язання конкретної проблеми. Ця форма роботи спонукає учнівство проявляти уяву й творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки.

Після чіткого формулювання проблемного запитання (його краще записати на дошці) пропонують усім висловити ідеї, коментарі, навести фрази чи слова, пов'язані з негативними наслідками корупції. Усі пропозиції записують на дошці чи на великому аркуші паперу за порядком їх виголошення без зауважень, коментарів чи запитань.

Після завершення «мозкового штурму» перелік можна доповнити поданими нижче пунктами.

Доповнення до мозкового штурму «Негативні наслідки корупції»:

- неефективне використання державних коштів і ресурсів;
- неефективна зовнішня й внутрішня економічна політика держави, підлаштована під кланові, а не державні інтереси;
- утрата податків, інших надходжень до державного бюджету (способом їх прямого розкрадання або «узгодженого» недоотримання);
- гальмування способом встановлення надуманих перешкод розвитку бізнесу;

- уповільнення ефективності роботи державного апарату загалом;
- неефективне використання знань і вмінь людьми, які замість того, щоб займатися справою, вимушені долати штучні бюрократичні перешкоди;
- зниження якості управлінських послуг (зокрема, способом утворення штучних перешкод);
- зниження інвестицій, уповільнення економічного зростання;
- розорення приватних підприємців;
- посилення організованої злочинності, яка часто «вирішується» корумпованими високопосадовцями;
- зростання соціальної нерівності;
- зниження суспільної моралі.

Крок 2. Фронтальна робота



Учитель / учителька:

Так, справді, корупція тягне за собою величезну кількість негативних наслідків та краде в нас з вами можливості для розвитку.

Запропонуйте учням й ученицям пояснити, як вони розуміють тези.
Усі варіанти необхідно занотувати, а потім зіставити та доповнити їх.

Корупція воює на боці ворога.
Корупція вбиває.
Корупція відлякує інвесторів.
Корупція зменшує шанси на освіту.
Корупція краде.

Можливі доповнення до таблиці:

Корупція воює на боці ворога	через корупцію армія не отримує достатньо коштів, а люди, які змушені покинути власні домівки, — належної допомоги
Корупція вбиває	аварійні будівлі, допущені до експлуатації за хабар, призводять до загибелі людей; нетверезі водії, що відкупилися від співробітників поліції, вбивають людей
Корупція зменшує шанси на освіту	обдарована молодь обмежена у вступі до провідного ЗВО, якщо в неї немає грошей на хабар; хабарництво викладачів ЗВО під час прийому іспитів і курсових робіт за гроші знижує якість підготовки фахівців

Корупція краде	сплачені громадянами податки осідають у кишенях корупціонерів, а не спрямовуються на розбудову важливих для громадян та їхніх дітей установ (поліклінік, дитячих садків, шкіл) та надання якісних послуг населенню
----------------	--

Крок 3. Проблема вибору

Зауважте, що корупція – не десь далеко, це – поряд із нами.

- Запропонуйте учнівству виконати вправу, що продемонструє, які негативні наслідки від корупції можуть бути не лише для суспільства загалом, але й кожного з нас.
- Цю вправу спрямовано на закріплення навички приймати рішення виважено, аналізуючи всі можливі наслідки для себе та суспільства.
- Об'єднайте клас у невеликі групи (по 3-4 особи) та запропонуйте спочатку вдумливо прочитати ситуацію.

СИТУАЦІЯ: КОРУПЦІЙНІ ДОВІДКИ

«Життя людини супроводжують різні документи: довідки, сертифікати, посвідчення особи, паспорти тощо. Процедура оформлення й отримання інших особистих документів від органів влади часто є непростю. Переважно вона потребує долучення чиновників.

Громадянину Нетребченку необхідно оформити потрібний йому документ – закордонний паспорт для подорожі в іншу країну – і це можна зробити лише в обмеженій кількості місць: у сервісному центрі або відділенні Державної міграційної служби. За законом процедура має тривати не більше ніж 20 робочих днів, але на практиці вона затягується, оскільки співробітники органів, що видають паспорти, починають вимагати додаткові документи, не передбачені жодними законами або процедурами, або «керувати чергою», пропускаючи вперед тих, які могли їх «заохотити за окрему плату».

Громадянин Нетребченко вирішує заплатити чиновнику додаткову суму за «прискорення оформлення документа».

Після ознайомлення із ситуацією запропонуйте дітям у групах заповнити таблицю «матрицю наслідків». Після завершення групової роботи обговоріть ідеї учнівства.

Наслідки рішення взяти участь у корупційному діянні	Для суспільства	Для особи
«Позитивні»	-	• Особа, яка дає хабар, пришвидшує розв'язання свого питання. • Чиновник збагачується фінансово.
Негативні	• Люди, які не дають хабарів, отримують свої послуги значно пізніше. • Інші не зможуть у майбутньому отримати довідку безкоштовно, бо чиновники вже чекатимуть «оплату».	• Людина витратила гроші на те, що могла отримати безкоштовно. • Людина може бути покарана згідно із законодавством. • Чиновник може потрапити до в'язниці.

Крок 4. Сторителінг



Учитель / учителька:

Щоб життя покращувалося, корупції можна й треба протидіяти. Протидію корупції не зводять лише до того, щоб «посадити хабарників».

Це система різних законів і дій, які мають викоринити її як суспільне явище.

Для цього є три основні напрями діяльності суспільства та держави:

- запобігання;
- санкції;
- інформування та виховання.

Тільки злагоджена й ефективна робота цих трьох складників може забезпечити реальний успіх антикорупційної реформи. Дуже важливо, щоб у країні застосовували закони, які максимально зменшують простір для корупційних дій і гарантують невідворотне покарання для корупціонерів.

Також мають ефективно виконувати свою роботу спеціалізовані антикорупційні інституції:

- Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).
- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ).
- Вищий антикорупційний суд.

Саме вони здійснюють контроль за дотриманням антикорупційного законодавства, виявляють порушення, ініціюють притягнення корупціонерів до відповідальності та вирішують, як покарати винних у корупційних діяннях.

Антикорупційні уроки та курси громадянської освіти для учнівства закладів середньої та вищої освіти – це також важливі елементи антикорупційної реформи.

Бо саме вони інформують про те, що таке корупція, яка від неї шкода та як нам налагоджувати чесне життя, щоб не допускати будь-яких її проявів у майбутньому.

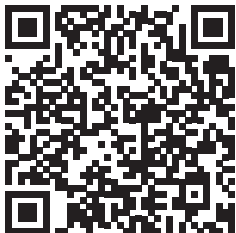
Наразі в нашій державі, як і в більшості країн Європи, пріоритетне значення має не боротьба з корупцією, а запобігання їй. Адже не допустити порушення набагато важливіше, ніж думати потім, як виправити наслідки чийось дій.

Для цього проводять спеціальну процедуру – виявлення корупційних ризиків та їх усунення.

Тобто необхідно зробити так, щоб корупція або не мала сенсу, або для неї не було простору.

Наприклад, ми досить часто звертаємося до державних установ за отриманням послуг. Це і лікарні, і паспортні столи, й органи соціального страхування, і поліція, і суди. І в кожній із перелічених установ є такі корупційні ризики, як недоброчесність, конфлікт інтересів, безконтрольність, можливість приймати різні рішення в схожих ситуаціях на власний розсуд (дискреційні повноваження). У разі вчасного виявлення корупційних ризиків можна попередити порушення.

Для цього, наприклад, проводять антикорупційні навчання чиновників або встановлюють для них спеціальні обмеження на отримання подарунків, або визначають спеціальні алгоритми їх спілкування з громадянами, які звертаються за послугою тощо.



Запропонуйте школярам і школяркам ознайомитися самостійно з інфографікою [«Антикорупційна інфраструктура в Україні»](#).

Антикорупційна
інфраструктура в Україні



Також ви можете переглянути з учнівством відео, що описує логіку побудови в державі інфраструктури, спрямованої на запобігання корупції та боротьбу з нею, [→ за покликанням](#)

Інфраструктура
боротьби
з корупцією

Пофантазуйте з дітьми, що ще можна було б зробити, аби запобігти проявам корупції.

Крок 5. Рефлексія



Учитель / учителька:

Якщо кожен і кожна з нас уже сьогодні виступить проти корупції, одного дня її буде остаточно подолано. Уявляєте, як зміниться життя людства? Що може змінитися в нашій державі та світі за 5 років некорупційного розвитку? Спрогнозуймо.

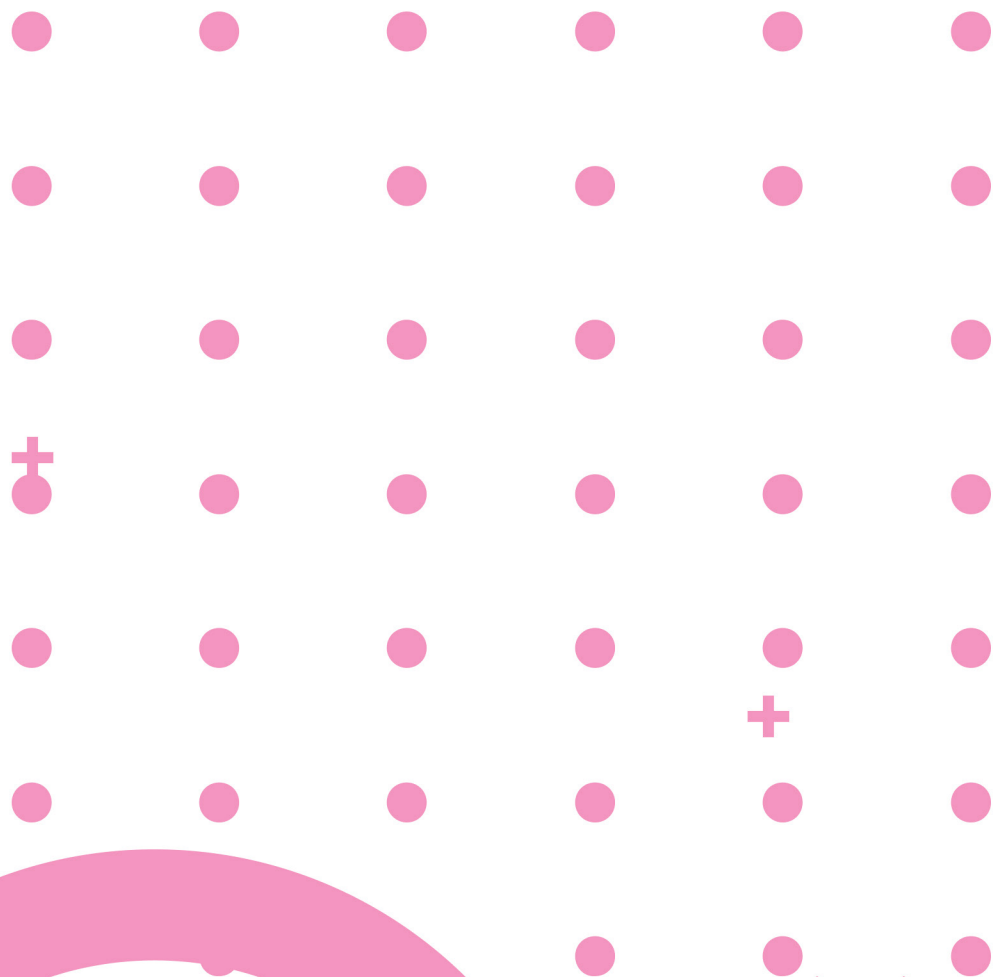
Методичний коментар

Зазначте дев'ятикласникам / дев'ятикласницям, що, передусім подолавши корупцію, ми можемо відродити людську свідомість, що жити можна і потрібно без хабарів, маніпуляції, запрограмованої бідності.

До відповідей учнівства додайте, наприклад, збільшення інвестицій; прозорий розвиток підприємницької діяльності; справедливе навчання в університеті буде — відповідно до знань; отримання робочих місць людьми — вмінням і навичкам; однаково доброзичливе ставлення до всіх людей, а не залежно від «розміру подяки». Взагалі, за такий час можна знищити таке явище, як корупція.

Урок 3. Тема 3.

Конфлікт інтересів



Урок 3. Тема 3. Конфлікт інтересів

Мета уроку: навчити учнівство розпізнавати конфлікт інтересів.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- знають, що таке конфлікт інтересів;
- можуть навести приклади конфлікту інтересів.

Діяльнісний компонент:

- набувають навичок розпізнавання конфлікту інтересів та знають, як чинити в таких випадках.

Ціннісний компонент:

- формулюють нульову толерантність до корупції.

Крок 1.

Вправа «Корупція чи ні»
(актуалізація знань учнівства)
(10 хвилин)

Крок 2.

Вправа «Торт»
(актуалізація знань учнівства)
(10 хвилин)

Крок 3.

Що треба знати?
(Обговорення вправи, підбиття підсумків)
(10 хвилин)

Крок 4.

Групова робота
(10 хвилин)

Крок 5.

Рефлексія. Вправа «Відкритий мікрофон»
(обговорення ключових моментів уроку, підбиття підсумків)
(5 хвилин)

Крок 1. Корупція чи ні?



Нехай учні / учениці пригадають вивчене на попередньому уроці та виконають вправу «корупція чи ні». Так, за допомогою ресурсу learningapps ви можете запропонувати дітям розподілити описані ситуації у відповідні колонки «корупція» та «НЕ корупція».

Також цю вправу можна виконати без використання інтерактивних технологій, пропонуючи дітям проголосувати за варіант та обґрунтувати свій вибір.

Ситуації для обговорення:

- чиновник підвіз у вихідний день на службовій автівці своїх друзів на вечірку (це корупція);
- пацієнт подякував після завершення вдалого лікування лікарю, подарувавши букет квітів із власного саду (це не корупція);
- громадянина відмовилися лікувати, оскільки він не «вніс обов'язковий благодійний внесок» (це корупція);
- родичка мера виграла конкурс і стала директоркою школи (це не корупція).

Покликання на готову вправу на ресурсі learningapps [тут](#).

Підсумуйте, що інколи нам складно визначити, є щось корупцією чи ні, особливо якщо забуваємо ознаки цього явища та називаємо корупцією все, що є несправедливим. Питання справедливості – важливе і складне, особливо якщо ми говоримо про цю категорію в суспільстві.



learningapps

Крок 2. Вправа «Торт»

Запропонуйте учнівству розділити торт «справедливо».

Ви можете використати як справжній торт, так і [намальований](#) чи муляж.

Свідомо не давайте вказівок щодо тлумачення слова «справедливо» – нехай кожен/а учень / учениця дійдуть власних висновків.



Торт

Перед вправою об'єднайте дітей у групи та роздайте їм вказівки – ролі, відповідно до яких (а не лише своїх внутрішніх переконань) вони робитимуть вибір під час поділу торта. Групи можуть поінформувати одна одну

про найменування ролей, але не про таємні вказівки до завершення вправи. Картки з інструкціями ви можете знайти у відповідному → [додатку](#).



Картки з ролями

Роль 1. Персонаж А, який вважає, що має право щонайменше на половину торта, оскільки дуже любить солодке, більше, ніж інші, а торти їсть не так часто.

Роль 2. Персонажка Б, яка має близького друга — героя В. Вони хочуть поділити торт тільки на двох.

Роль 3. Персонаж В, близький друг героїни Б. Вони домовляються поділити торт лише на двох.

Роль 4. Персонаж Г, який буде ділити торт в інтересах героя А, сподіваючись на прихильність останнього в майбутньому.

Роль 5. Персонаж Г' — просто хоче поділити торт справедливо на всіх учнів класу.

Методичний коментар

Зазначена вправа продемонструє учням декілька важливих концептуальних речей. Перша — це концепт справедливості як філософської категорії. Друга — що внутрішні приватні інтереси можуть бути визначальними у трактуванні поняття «справедливість». Ця вправа на побутовому прикладі зможе показати, чому вчинення дій в умовах конфлікту інтересів є негативним явищем.

Якщо ви проводите цю вправу онлайн, можете знехтувати ролями та запропонувати дітям поділити торт, послуговуючись власними індивідуальними побажаннями.

Обговоріть із учнями / ученицями:

- Чи задоволені вони (безвідносно до ролей), як було поділено торт?
- Чи був поділ справедливим?
- Що вплинуло на прийняття ними рішення? Чи було воно об'єктивним?

Крок 3. Що треба знати?



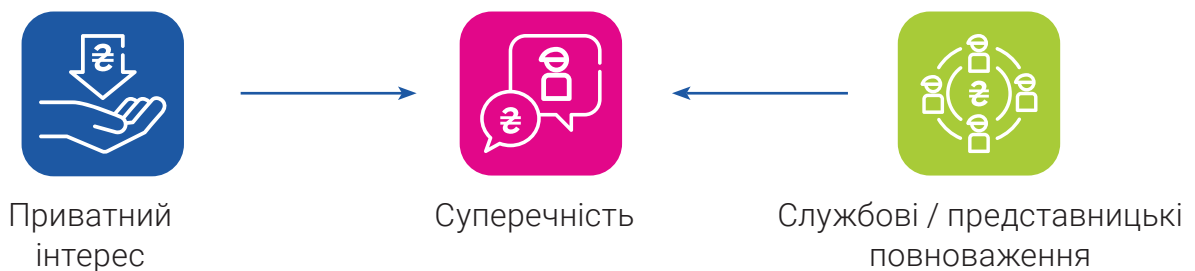
Учитель / учителька:

У нашій вправі з тортом ви помітили, що подекуди на об'єктивність та справедливість вашого рішення впливали зовнішні чинники – дружба з кимось, домовленості, особисті уподобання і переконання.

А тепер уявімо, що торт – це бюджет нашої громади або навіть школи. А учасники – особи, уповноважені приймати рішення, як цими коштами розпоряджатись. Виникає ситуація, коли приватний інтерес (наприклад, близькі дружні стосунки, як у персонажів Б та В) вступає у конфлікт з публічним (поділити торт справедливо для всіх).

Це називається **«конфлікт інтересів»**. Звісно, сам собою конфлікт інтересів не є проявом корупції. Але може стати передумовою вчинення корупційних правопорушень. Ви на своєму прикладі могли переконатись, як негативно конфлікт інтересів впливає на якість прийнятих управлінських рішень.

Основними складовими конфлікту інтересів є:



Суперечність між приватним інтересом та службовими повноваженнями (для реального конфлікту інтересів):

Наголосіть, що приватний інтерес може бути обумовлений різними обставинами:

- Майновий інтерес (наприклад, бажання збагатитись і тому привласнити собі кошти з фонду школи).
- Сімейні стосунки (наприклад, зробити своїм заступником свого онука, а не кандидата, який мав вищі професійні якості).
- Особисті стосунки (наприклад, улаштувати на роботу подругу свого сина без відповідного конкурсу на посаду).
- Дружні стосунки (наприклад, закуповувати харчування для шкіл у фірми свого кума без проведення відповідних процедур добору).
- Стосунки, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях (наприклад, поставити вищий бал доньці свого товариша зі спілки письменників).

Крок 4. Групова робота

Об'єднайте учнівство в групи та запропонуйте опрацювати ситуації (картки з описами ситуацій ви можете віднайти в додатку).

У групах учні / учениці мають підготувати відповіді на такі запитання:

- Чи наявний в описаній ситуації конфлікт інтересів?
- Якщо так, то в чому саме він проявляється?
- Чи можна було б запобігти його виникненню?
- Що станеться, якщо не вчиняти жодних дій щодо його врегулювання?

Ситуація 1



Марія – найкраща учениця фізико-математичного ліцею. Її мама очолює методичне об'єднання вчителів математики та викладає математику в цьому ліцеї. Її дядько – заступник директора ліцею. Наприкінці року викладачі-методисти та адміністрація ліцею спільним рішенням вирішили номінувати Марію на отримання стипендії.

Методична підказка для вчителя / вчительки:

1. Так.
2. Заступник директора та її мама мають інтерес заохотити Марію, але також вони повинні підтримувати всіх талановитих учнів.
3. Заступник директора та мама Марії не мають брати участь у голосуванні щодо визначення стипендіата, а також повинні повідомити про це учнів.
4. Учнівство взагалі втратить мотивацію боротись за стипендію, тому що матиме відчуття, що насправді не обов'язково перемаже найкращий).

Ситуація 2



У батьківський комітет 5-А класу ввійшли 6 осіб, і їм потрібно обрати голову комітету з-поміж членів. Поліна, мати однієї з учниць, запропонувала свою кандидатуру, питання поставили на голосування. У голосуванні Поліна участі не брала. За результатами вона була обрана головою комітету одноголосно.

Методична підказка для вчителя / вчительки:

1. Так.
2. Поліна була зацікавлена стати головою комітету, тобто мала особисту зацікавленість. Відповідно не могла бути об'єктивною щодо інших.
3. Поліна запобігла конфлікту інтересів, відмовившись брати участь у голосуванні за себе.
4. Якби б вона голосувала за себе, люди сприймали б цей конкурс як нечесний та не довіряли їй, навіть якби б добре виконувала свої обов'язки.

Ситуація 3



Місцева влада вирішує, що хоче оновити сквер та дитячий майданчик на одній із вулиць міста. Для цього оголошено конкурс – тендер (тендер – це спосіб конкурентного відбору пропозицій на придбання чи послуги) з-поміж потенційних виконавців цього замовлення. До комісії, яка обиратиме переможця конкурсу, входить пан

Забудовник. З-поміж учасників конкурсу (тендеру) є компанія, директором якої є рідна сестра пана Забудовника.

Методична підказка для вчителя / вчительки:

1. Так.
2. Пан Забудовник зацікавлений у тому, щоб обрати найкращого постачальника послуг. Водночас він зацікавлений допомогти своїй сім'ї
3. Пан Забудовник має відмовитися від участі в комісії.
4. Якщо компанія сестри пана Забудовника переможе, то громадяни можуть запідозрити його в корупції. Його звинуватять в обранні переможця заради власної вигоди, а не міста.
5. Підсумуйте, що конфлікт інтересів як такий не є проявом корупції. Але подекуди саме він підштовхує осіб до вчинення корупційних дій (тобто отримання особистої вигоди). Потрібно вміти виявляти конфлікт інтересів і запобігати йому, адже це «ґрунт», на якому проростає корупція.

Крок 5. Рефлексія. Вправа «Відкритий мікрофон»

Аби перевірити, чи правильно учні / учениці зрозуміли, що таке конфлікт інтересів, запропонуйте їм придумати приклади таких ситуацій із використанням покликання на різні джерела приватного інтересу та описати, який негативний вплив чинить конфлікт інтересів у їхньому прикладі. Охочі можуть поділитися своїми прикладами з класом.

Методичний коментар

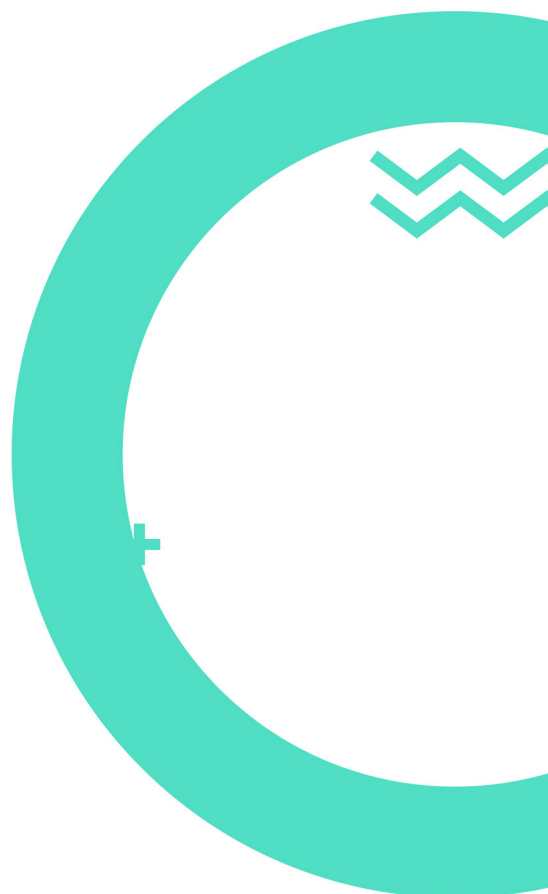
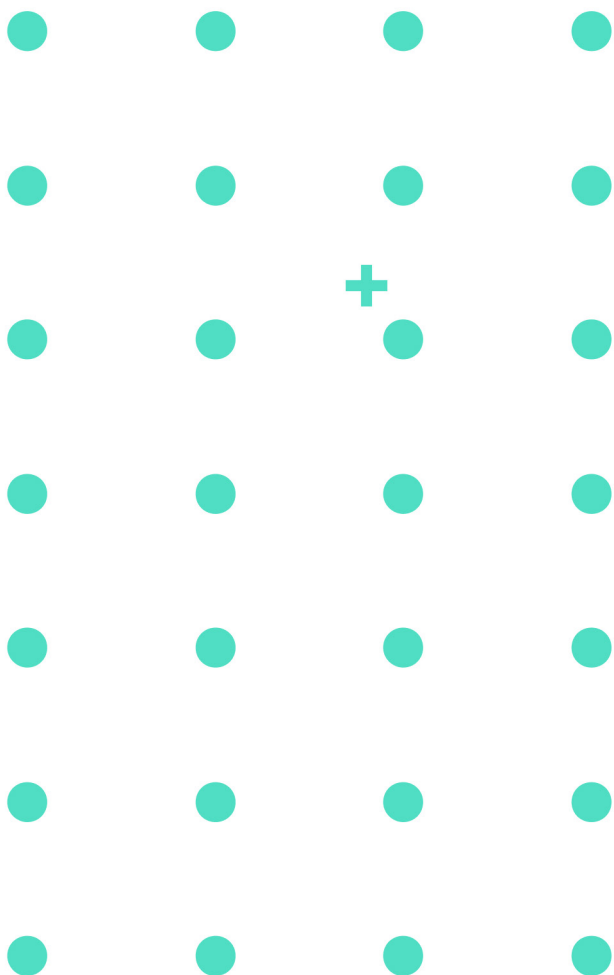
Можна запропонувати розібрати такі варіанти:

1. Батько працює керівником мережі кінотеатрів, а його донька претендує на посаду адміністраторки одного з кінотеатрів.
2. Дитячий табір приходить перевіряти пожежний інспектор, виявляє недоліки у вогнегасниках і пропонує директору табору купити нові вогнегасники в магазині, власником якого є брат інспектора.



Урок 4. Тема 4.

ЖИТТЯ без корупції



Урок 4. Тема 4. Життя без корупції

Мета уроку: сформувати нульову толерантність до корупції в учнівства через аналіз наслідків корупційних дій і для індивіда, і для суспільства загалом.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- мають уявлення про вплив корупції на коротко- та довгострокові цілі.

Діяльнісний компонент:

- уміють розпізнавати корупційну поведінку.

Ціннісний компонент:

- формують у свідомості неприйняття корупції.

Крок 1

Актуалізація знань
(антикорупційна вікторина)
(5 хвилин)

Крок 2. Життєвий шлях

(відображення корупції на життєвому шляху)
(10 хвилин)

Крок 3. Дослідження коротко- та

довгострокових результатів (обговорення результатів, досягнутих під вправи, аналіз реалістичності ситуацій гри)
(10 хвилин)

Крок 4. Визначення результату (групова

робота, презентування результатів)
(15 хвилин)

Крок 5. Рефлексія. Вправа «Відкритий

мікрофон» (обговорення ключових моментів уроку, підбиття підсумків)
(5 хвилин)

Крок 1. Актуалізація знань

Запропонуйте учнівству провести гру «колесо фортуни». Спершу визначте охочих «крутити барабан». Після цього за допомогою «колеса» (ось [тут](#)) визначте, які питання ви будете обговорювати.

Ви можете обговорити всі або ж обмежитися 3-4 питаннями для того, аби учні могли пригадати основні поняття.

Як запустити вікторину, користуючись додатком, можна переглянути [тут](#)



Антикорупційна
вікторина

Крок 2. Вправа «ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ»

Цю сесію проводити складніше, ніж інші. Учителі / учительки мають заздалегідь прочитати вказівки та підготувати матеріали для сесії – профіль учнів / учениць.

Для цієї вправи потрібен відкритий простір і чітка лінія старту, на якій можуть стати всі учні / учениці. Ця діяльність нагадує вправу «Privilege Walk», за [→ покликанням](#) можна подивитися відео про неї.



вправа
"Privilege Walk"

Мета вправи: демонстрування наслідків рішень – хоча деякі рішення й можуть допомогти вирватися вперед у короткостроковій перспективі, але довгостроковий результат може бути іншим; формулювання висновку про те, що на своєму шляху до дорослого життя учні / учениці будуть робити кроки вперед і назад.



Учитель / учителька:

Щоб розпочати наступну розмову про корупцію, ми всі виконаємо вправу, що допоможе зрозуміти життєвий шлях. Хто хоче мені допомогти читати вказівки? (Хтось із учнівства зголошується й виходить допомагати). Добре, дякую. А решта ставайте, будь ласка, на лінію старту й чекайте подальших інструкцій.

Обравши добровольця чи доброволицю, який / яка прочитає розділ «Вказівки для учня / учениці-добровольця / иці», та переконавшись, що решта класу стала на лінію старту, роздайте всім учасникам іменні бейджі, крім добровольця / доброволиці. (Приклади бейджів ви можете віднайти в [→ додатку](#)).



Бейджі



Учитель / учителька:

У сьогоднішній вправі всі ви є учнями / ученицями на початку життєвого шляху. Тут починається життєва стежка кожного та кожної (укажіть на лінію старту). Усі ви різні та маєте власний шлях дорослішання. Отже, почнімо.

Вправа проходить так: доброволець / доброволиця читає перший вислів з таблиці. Потім говорить Учитель / учителька та дає учнівству вказівку щось зробити. Діти виконують вказівку – звучить наступне твердження. Так послідовно зачитують усі комірочки таблиці.

Спочатку говорить учень / -ця- доброволець / иця	Потім говорить учитель / -ка	Насамкінець учитель / -ка каже учнівству зробити
Усі ми починаємо навчання в середній школі, з нетерпінням і хвилюванням очікуємо на зустріч із новими друзями там	Коли ви всі починаєте навчання в середній школі, то робите крок уперед у своєму житті	Будь ласка, зробіть крок уперед (усі повинні вийти на однакову відстань!)
Сьогодні 1 вересня. Як усі ми знаємо, це означає, що починаються заняття в школі	Ваш учитель / -ка шукає сім'ї, які допоможуть організувати святкування Дня знань, заплативши за витратні матеріали. Учениці й учні з літерою А вирішують, що це нагода здобути прихильність учителя / -ки, бо вони погано вчаться	Усі роблять крок уперед. Група з літерою А робить додатковий крок уперед
О ні, нашу улюблену вчительку переводять в іншу школу. Усі ми сумуватимемо за нею, але сподіваємося, що новий учитель буде не гірший	Приходить новий учитель, який не знає, хто піддобрювався до попередньої вчительки, а хто ні. Учні й учениці з літерою А більше не мають поблажок	Група з літерою А робить два кроки назад
А зараз ми закінчуємо середню школу й готуємося до навчання в університеті. Це великий шанс і крок уперед у нашому житті	Вітаю всіх зі вступом до університету! Учениці й учні з літерою D навіть отримали президентську стипендію, яка допоможе покрити витрати на навчання	Усі роблять крок уперед. Група з літерою D робить 2 кроки вперед (один додатковий)

Ого! Ми думали, що в середній школі вчитися важко, а в університеті – ще важче	Заняття складнішають, і стає очевидно, що дехто з учнівства з літерою D не заслужили стипендій або місць в університеті. Ці учні й учениці, очевидно, заплатили, щоб отримати відзнаку, складаючи іспити, адже вони відстають у навчанні. Тепер їх відраховують з університету	Група з літерою E робить 3 кроки назад
Навчання в університеті закінчується – час розпочинати професійну кар'єру!	Дехто з вас уже працював під час навчання. Завдяки цьому знайти роботу трохи легше, бо ви вже маєте досвід, який цінують потенційні роботодавці. Декому важко знайти роботу, адже економіка в скрутному становищі	Група з літерою F робить один крок уперед
Ох! Економіка в дуже скрутному становищі, тому знайти роботу ще важче!	Дуже важко знайти роботу, особливо із зарплатою, що покриває прожитковий мінімум. Дехто просить родичів скористатися зв'язками з роботодавцями	Група з літерою G робить один крок уперед
Хто ж знав, що робота буде важкою, а керівник стільки вимагатиме!	Одні люди роблять свою роботу добре, тоді як інші справляються погано, а керівники незадоволені ними. Вони не впевнені, як довго зможуть втриматися на своїй посаді	Група з літерою H робить два кроки назад
Настав новий рік, і ми знову вдома зі своїми родинами. Як чудово знову всіх побачити	Усі повертаються додому, аби провести новорічні свята зі своїми родинами, й отримують нагоду зустрітися та дізнатися про доросле життя своїх близьких	Усі роблять крок уперед



Онлайн-формат:

Якщо ви проводите заняття в онлайн-форматі, замість кроків, просіть дітей додавати бали. Там, де «1 крок вперед», говоріть «1 бал плюс», «1 крок назад» – «1 бал мінус». Після завершення вправи попросіть дітей порахувати кінцеву кількість балів та поділитися.



Учитель / учителька:

Ми завершили свою вправу. Поміркуймо та обговорімо, які висновки можемо зробити.

Крок 3. Дослідження коротко- та довготривалих результатів



Обговорення вправи «Життєвий шлях»: під час роботи цієї вправи учні й учениці можуть стояти або ж зайняти своє місце в класі. Проте кожен і кожна має запам'ятати ту позицію (кількість балів), до якої дійшов / дійшла у вправі. Обговоріть те, що сталося під час її виконання.

Запитання для обговорення

- Чи всі закінчили вправу в одному місці (з однаковою кількістю балів)?
- Чому «так» або чому «ні»? Іншими словами, що сталося?
- Як рішення учнів / учениць (або їхніх сімей) вплинули на їхній життєвий шлях?
- Чи всі дійшли туди, куди хотіли?
- Які рішення вплинули на те, що сталося на вашому уявному життєвому шляху?
- Чи хтось «виграв» або «програв»?



Учитель / учителька:

Дехто з нас дійшов не туди, куди очікував (отримав не таку кількість балів, як очікував). А хтось опинився саме там, де бажав. Очевидно, що кожне прийняте рішення якось впливало на вас – штовхало вперед, відкидало назад або не вело нікуди.

Ця вправа може допомогти зрозуміти, що кожне прийняте нами рішення, яким би незначним воно було, може вплинути на те, чого досягнемо в житті.

Але дехто з вас міг помітити, що корупційні дії спочатку на шляху штовхали уперед, а потім – відкидали назад. Отже, у короткостроковій перспективі корупція і могла допомогти отримати бажане, але в довгостроковій – приносила лише негативні наслідки.

Крок 4. Групова робота



Учитель / учителька:

А тепер скористаймося вмінням приймати рішення й зробимо це виважено в ситуаціях, пов'язаних із корупцією. Ми об'єднаємося в групи по 4-5 осіб. Кожній групі я дам сценарій і персонажа сценарію.

Хочу, щоб ви спочатку визначили можливі рішення свого персонажа, а потім – коротко- та довгострокові результати кожного рішення. У вас буде 5 хвилин на обговорення у групі.

Потім я попрошу вас представити решті класу свій сценарій, сформулювати завдання, рішення для якого вам треба знайти, можливі варіанти, перелік коротко- та довгострокових результатів кожного рішення, а також рекомендацію щодо поведінки в цій ситуації.

СЦЕНАРІЇ ДЛЯ РОБОТИ В ГРУПАХ

Сценарій 1. Під час перевірки введення будинку в експлуатацію інспектор пожежної безпеки каже, що заплущить очі на невідповідність вимогам пожежної безпеки в обмін на невеликий (грошовий) подарунок від будівельника. Особа, яка приймає рішення: будівельник.

Сценарій 2. Водій, якого зупинили за перевищення швидкості в нетверезому стані, пропонує поліцейському гроші, щоб уникнути відповідальності. Особа, яка приймає рішення: поліцейський.

Сценарій 3. Університет оголосив загальнонаціональний конкурс з-поміж учнівства на престижну стипендію. Учитель / учителька одного з кандидатів пропонує замовити за нього слівце своєму товаришу в університеті, якщо сім'я дитини закупить витратні матеріали для класу вчителя / вчительки. Особа, яка приймає рішення: учень / учениця.

Сценарій 4. Мер затверджує бюджет міста на наступний фінансовий рік. Місцевий підприємець просить мера насамперед перевести фінансування на ремонт дороги біля його підприємства. Особа, яка приймає рішення: мер.



Учитель / учителька:

Після вашої презентації результатів роботи в групах ми можемо зробити висновки. Діти, ви бачите, що корумповані рішення такі завдають шкоди – як нам особисто, так і нашим громадам.

Ця шкода зазвичай виявляється або відчувається у довго-, а не короткостроковій перспективі.

Корупція може коштувати громадянам і громадянкам їхньої свободи, грошей або здоров'я. Це величезна перешкода для демократії та верховенства права, бо корупційна поведінка позбавляє систему, у якій ми живемо, законності й відповідальності та призводить до взаємної недовіри.

У великому масштабі корупція може впливати на розвиток людини та економічний добробут усієї країни.

Крок 5. **Рефлексія.** **Вправа «Відкритий мікрофон»**

Запропонуйте учням / ученицям дати «інтерв'ю» в уявний мікрофон на одне із запитань для обговорення.

Чи поділитесь ви з друзями або родичами чимось, що ми сьогодні обговорювали?

Як ви застосуєте нашу сьогоднішню розмову у своєму житті?

Методичний коментар

Підсумовуючи урок, зазначте, що іноді ми стикаємося в житті з необхідністю приймати складні рішення, особливо коли вони пов'язані з корупцією. Як ми дізналися із сьогоднішньої дискусії, у корупційній поведінці є багато привабливих аспектів. Але це все є короткотривалим.

Однак уміння та знання, необхідні для обміркування довгострокових наслідків корупції, допоможуть кожному з вас, як відповідальному / відповідальній громадянину / громадянці, не вчиняти та не брати участі у вчиненні корупційних правопорушень. Країна не може розвиватися й досягнути успіху без таких громадян та громадянок, як ви!

Кожен має починати із себе, кожен з нас має бути прикладом для інших.

Урок 5. Тема 5.

Майбутнє ТВОРИТЬСЯ СЬОГОДНІ (Ч.1)



Урок 5. Тема 5. **Майбутнє твориться сьогодні** (ч.1)

Мета уроку: сформувати доброчесну громадянську позицію учнівства через аналіз наслідків корупційних дій і для індивіда, і для суспільства загалом.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- мають уявлення про причинно-наслідкові зв'язки корупційної діяльності й життя людей;
- прогнозують потенційні наслідки корупційних дій для майбутнього добробуту людей.

Діяльнісний компонент:

- набувають навичок прийняття самостійних рішень;
- уміють критично оцінювати ситуацію.

Ціннісний компонент:

- формують доброчесну громадянську позицію;
- інтегрують у свою свідомість неприйняття корупції.

Крок 1.

Вправа «Смітник»

(5 хвилин)

Крок 2.

Лист з майбутнього (аналіз описаної в листі ситуації, визначення її передумов)

(10 хвилин)

Крок 3.

Обговорення та аналіз прочитаного

(10 хвилин)

Крок 4.

Корупційний ланцюг (складання ланцюга
подій, що призвели до описаної ситуації,
презентування робіт груп)

(15 хвилин)

Крок 5.

Рефлексія. Вправа «Відкритий мікрофон»

(5 хвилин)

Крок 1. Вправа «Смітник»



Мета: виявити негативні суспільні явища та позбавитися від них.

Роздайте учнівству аркуші і (якщо необхідно) ручки, у центрі кола поставте кошик для сміття. Зверніться до учасників й учасниць з проханням написати на папері ті негативні суспільні явища, які пов'язані з корупцією.

Після цього попросіть учнів / учениць викинути папірці в кошик для сміття. Опитайте охочих: хто бажає розповісти іншим зміст своєї записки. Наприкінці вправи кошик відкладіть у бік (але на чільне місце).



Онлайн формат:

Якщо ви проводите заняття онлайн, попросіть дітей порвати на маленькі шматочки свої аркуші та не викидати їх до завершення уроку.

Крок 2. Лист із майбутнього



Учитель / учителька:

На електронну пошту нашого закладу освіти надійшов дивний лист. Він від учениці нашої школи, датований 2070 роком. Зараз кожна з груп отримає роздруковку цього листа. Для початку проаналізуйте ситуацію, описану там, визначте її передумови.

Об'єднайте дітей у групи по 4-5 осіб. Роздайте примірники текстів (завантажити ви їх можете у відповідному → [додатку](#)).



Онлайн формат: Якщо ви проводите урок у форматі онлайн, а можливості об'єднайте учнівство в окремі кімнати (наприклад, zoom має таку опцію) для групової роботи. За відсутності такої опції попросіть дітей опрацювати листи індивідуально.



Лист із
майбутнього

ЛИСТ ІЗ МАЙБУТНЬОГО



Привіт. Сподіваюся, що мій лист дістався правильної адреси і ти живеш у 2020 році. Я живу у 2070-му – часі технологічного прориву й соціального занепаду. Людство нарешті навчилося долати час, та це навряд чи зможе його врятувати, адже ми не здатні

повернутися на кілька десятиріч років назад та виправити свої помилки. Такими діями ми спровокували б зміни у ньому. Але у вашого покоління ще все попереду. Тож, можливо, саме ви врятуєте людство від занепаду.

Що я маю на увазі, коли говорю про занепад людства?

Наведу кілька прикладів.

У 2023 році відбулися останні в історії України вибори президента / -ки й парламенту. Нова влада розпочала курс на тоталітаризм. І як лише вони агітували за себе голосувати? На це запитання ми не маємо відповіді. Ширяться чутки, що першу особу держави обрали «за гречку», та я не знаю, що означає цей вислів.

З початком такого президентства відбулося стрімке скорочення медіа, а ті, що залишилися, проходили сувору цензуру. Інформаційна політика держави стала абсолютно закритою. Провладна партія внесла зміни до конституції, держава з демократичної республіки перетворилася на монархію. Сьогодні державою править син, а парламент президента лиш виконує його забаганки. На всіх державних постах знаходяться підпорядковані монарху люди.

Та страшною є не лише політична ситуація в країні. Народ буквально задихається в соціальному й екологічному розумінні. Усі соціальні блага сконцентровані в руках родичів і друзів монарха. Процес отримання соціальних пільг перетворився на своєрідний аукціон – хто більше «поділиться», ті й отримають допомогу.

Щодо екології ситуація є абсолютно невиправною. Міністерство екології й природокористування говорить, що внутрішніх ресурсів країни вистачить максимум на 30 років. Зовнішні ресурси там не доступні, адже країна залізною завісою відокремлена від усього цивілізованого світу, і це не наш вибір. Просто внутрішня й зовнішня політика держави викликала обурення мешканців країн світу. Тож сьогодні ми варимося у своєму бульйоні зі сміття, неякісних товарів і майже вичерпних природних ресурсів.

Якось у бібліотеці я натрапив на книгу, датовану 1995 роком. У ній йшлося про те, що в Україні найбільші у світі запаси чорнозему, чисті ріки й густі ліси. Сьогодні ж я не розумію фрази: «Не кожен птах долетить до середини Дніпра». Можливо, ви розумієте?

А ще мені трапився документ з таємничою назвою «Глобальні цілі сталого розвитку», досягнення яких мало гарантувати добробут людини, держави та світу загалом. На жаль, Україна не виконала майже нічого з тих зобов'язань, внаслідок чого всі загрози посилюються і виникли нові.

Ні, ми не живемо в повному хаосі. Усі дії громадян й установ чітко регламентуються законодавчими актами. Так, наприклад, усі промислові

підприємства обов'язково повинні мати екологічні висновки й дозволи, та вони їх мають... А всі дрібні та великі підприємці повинні заповнювати декларації й сплачувати податки. Однак державна казна лише спустошується.

Через два роки я закінчу школу. Мрію бути лікаркою, але батьки вже сьогодні радять мені обрати іншу професію, оскільки наша родина не має потрібної суми сплати вступного внеску.

Я не хочу миритися із ситуацією, що склалася, та суспільно активних людей дуже мало. І глибина деградації нашої держави вже сягнула критичного рівня.

Однак я сподіваюся, що ви здатні все змінити. Не можу сказати, які конкретно рішення необхідно прийняти та коли саме все пішло не так. Вірю, що ви зможете проаналізувати все вищесказане мною та врятувати майбутнє.

З повагою – твоя далека родичка.

Крок 3. **Аналіз прочитаного**



Обговоріть із дітьми ситуацію, яка склалась у світі.

Попросіть учнівство, прочитавши лист, коротко описати ситуацію з різних сфер людського життя.

Запропонуйте учням і ученицям фрагментувати та проаналізувати події за сферами людської діяльності.

Попросіть прокоментувати, які зміни спіткали суспільство:

- У соціальній сфері.
- У політичній сфері.
- В інформаційній сфері.
- У сфері освіти.

Занотуйте відповіді дітей. За потреби – доповніть.

Крок 4. **Групова робота.** **Складання ланцюга подій**



Запропонуйте класу глибоко проаналізувати, пофантазувати й детально розписати розгалужений ланцюг подій, виборів і рішень людей, що призвів до описаного в листі майбутнього. Зробити це можна, використовуючи алгоритм у таблиці.

Завдання: на основі описаної в листі з майбутнього ситуації складіть ланцюг виборів та подій.

Приклад складання ланцюга подій та виборів можете переглянути в цьому → [Додатку](#).



Ланцюг подій
та виборів

ЛАНЦЮГ ПОДІЙ ТА ВИБОРІВ

1	Хто		
	Що зробив/зробила?		
	Наслідки для суб'єкта?	Наслідки для учасниць / учасників події	Наслідки для суспільства й держави
2	Хто		
	Що зробив / зробила?		
	Наслідки для суб'єкта?	Наслідки для суб'єкта?	Наслідки для суб'єкта?
	Наслідки для учасниць / учасників події	Наслідки для учасниць / учасників події	Наслідки для учасниць / учасників події
3	Хто		
	Що зробив/зробила?		
	Наслідки для суб'єкта?	Наслідки для суб'єкта?	Наслідки для суб'єкта?
	Наслідки для учасниць / учасників події	Наслідки для учасниць / учасників події	Наслідки для учасниць / учасників події

Крок 5. **Рефлексія. Вправа** **«Відкритий мікрофон»**

Запросіть учнівство поділитися, що їх найбільше вразило / обурило / налякало з прочитаного листа. Чому це сталося? На їхню думку, як цього можна було б запобігти?

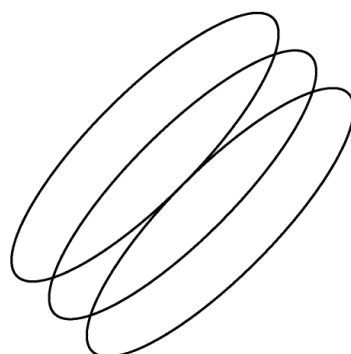
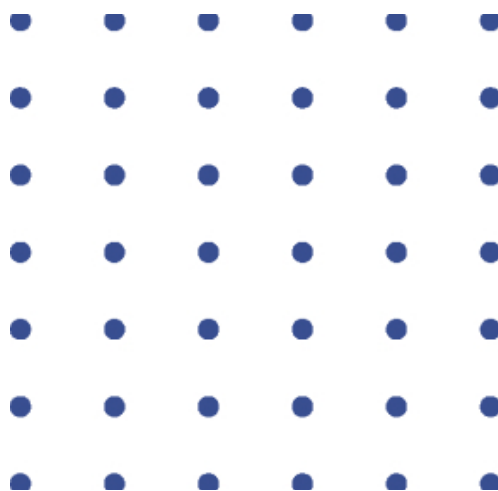
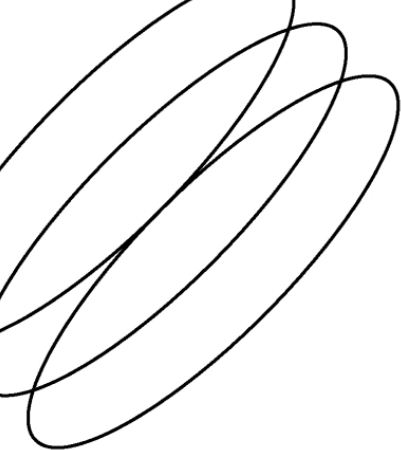
Методичний коментар

Зверніть увагу, учні можуть почати говорити, що їм трохи знайома ситуація з «гречкою»: такі історії могли чути від своїх старших родичів. Будуть акцентувати увагу на тому, що при владі знаходяться особи, які хвилюються лише за себе і своє збагачення. Проговоріть той момент, що навіть в епоху технологічного прогресу може відбуватися корупція, через яку суспільство деградує. Саме тому важливо зупинити її вже зараз.



Учитель / учителька:

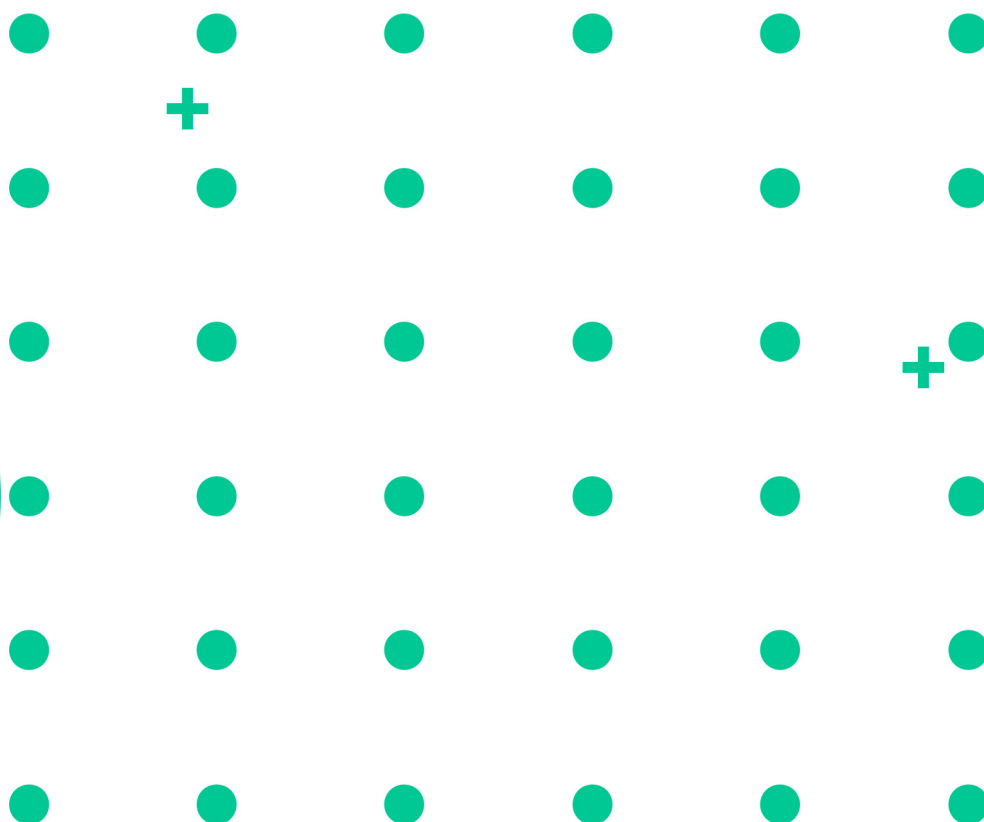
На наступному уроці ми з вами спільно розробимо план, як діяти, щоб уникнути майбутнього, описаного в отриманому листі.



+

Урок 6. Тема 5.

Майбутнє ТВОРИТЬСЯ СЬОГОДНІ (Ч.2)



Урок 6. Тема 5. **Майбутнє твориться сьогодні** (ч.2)

Мета уроку: сформувати доброчесну громадянську позицію учнівства через аналіз наслідків корупційних дій і для індивіда, і для суспільства загалом.

Знаннєвий компонент:

- мають уявлення про причинно-наслідкові зв'язки корупційної діяльності й життя людей;
- прогнозують потенційні наслідки корупційних дій для майбутнього добробуту людей.

Діяльнісний компонент:

- набувають навичок прийняття самостійних рішень;
- уміють критично оцінювати ситуацію.

Ціннісний компонент:

- формують доброчесну громадянську позицію;
- інтегрують у свою свідомість неприйняття корупції.

Крок 1.

Актуалізація теми та дискусії попереднього уроку
(5 хвилин)

Крок 2.

Визначення необхідних реформ
(групова робота, презентування робіт груп)
(10 хвилин)

Крок 3.

Представлення робіт
(10 хвилин)

Крок 4.

Лист у майбутнє
(написання листа)
(15 хвилин)

Крок 5.

Рефлексія. Вправа «Відкритий мікрофон»
(5 хвилин)

Крок 1. Актуалізація знань

Запропонуйте учням / ученицям пригадати зміст листа, який обговорювали на попередньому уроці. Попросіть озвучити, які проблеми призвели до ситуації, описаної в ньому. Запишіть їх на папірцях та повісьте на дошку.



Онлайн-формат: зазначте коментарі учнів / учениць на слайдах. Для цього можна запропонувати дітям поділитися своїми ідеями на [jamboard](#).



jamboard

Крок 2. Визначення необхідних реформ



Попросіть девятикласників / -иць ще раз проглянути ланцюги подій, які вони склали на попередньому уроці. Об'єднайте учнів і учениць у групи, запропонуйте їм на основі вже проаналізованого листа та складеного ланцюга подій придумати 5 кроків реформи у двох обраних сферах людського життя (політичній, соціальній, інформаційній або сфері освіти), що дасть змогу запобігти виникненню ситуації, описаної в листі з майбутнього.

Нагадайте учням / ученицям, що кроки реформи мають бути прописані послідовно, адже лише в такому разі всі коліщата реформаційного механізму працюватимуть злагоджено.

Методичний коментар.

Наприклад, якщо учні та учениці аналізували політичну сферу, то, спираючись на інформацію з листа, можна описати коліщатка необхідних реформ так:

1. Підвищення політичної свідомості громадян, обізнаності про політичну систему та роль громадськості в ній (наскрізне навчання у школах, університетах та шляхом неформальної освіти для всіх).
2. Посилення прозорості та підзвітності влади, впровадження додаткових механізмів для того, аби громадяни могли слідувати за діяльністю влади.
3. Виборча реформа, яка уможливить прихід до влади компетентних доброчесних людей.
4. Популяризація та розширення інструментів участі громадянства у процесах прийняття рішень (консультування з громадськістю, залучення її до формування та реалізації політик).
5. Швидке та справедливе притягнення до відповідальності за недоброчесну поведінку в політичній сфері.



Онлайн формат: ви можете об'єднати учнівство у відповідних окремих кімнатах (наприклад, zoom має таку опцію). Або ж запропонуйте дітям працювати в гугл документах, де вони у форматі онлайн зможуть поділитися думками та прописати послідовний план своїх реформ.

Крок 3. **Представлення робіт**



Кожна з груп презентує свої напрацювання. Записуйте їх на дошці.

Після представлення робіт груп запропонуйте учнівству на основі записаного вами сформулювати спільний список реформ для кожної зі сфер (знайти консенсус у розроблених ними пропозиціях).

Крок 4. **Лист собі в майбутнє**



Учитель / учителька:

Іноді ми стикаємося в житті з необхідністю приймати складні рішення. І дуже важко оцінити правильність свого рішення. Для цього варто поглянути на його результати крізь призму часу. Діти, пропоную написати лист самим собі й дати поради на різних етапах нашого життя!

Дайте учням та ученицям 5-10 хвилин написати та оформити відповідні листи індивідуально.

Крок 5. Рефлексія. Вправа «Відкритий мікрофон»

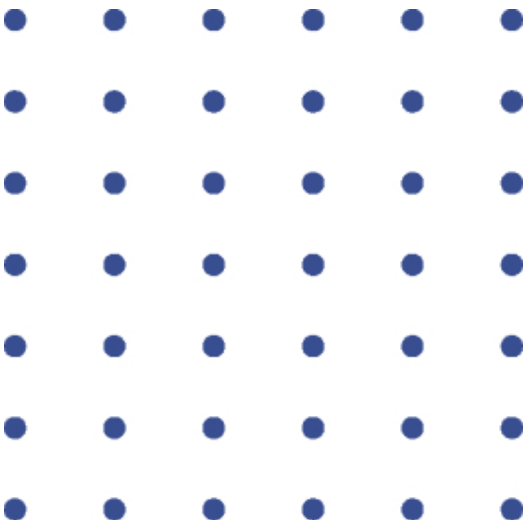
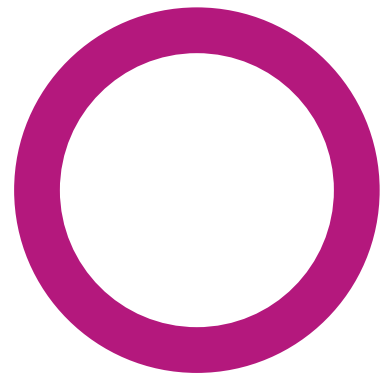


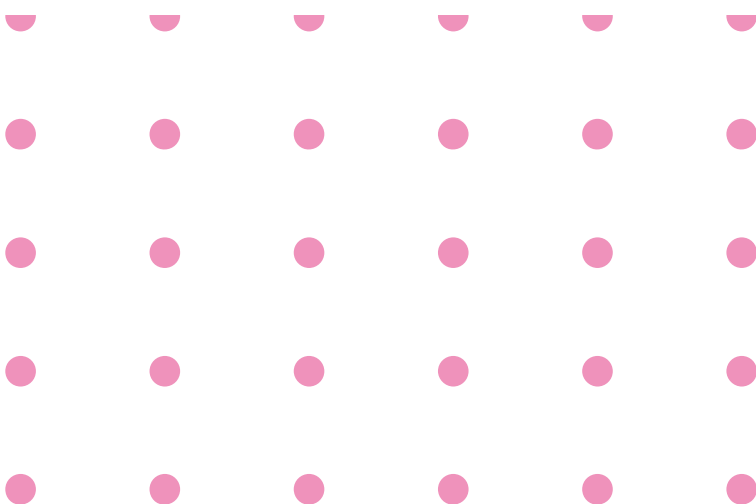
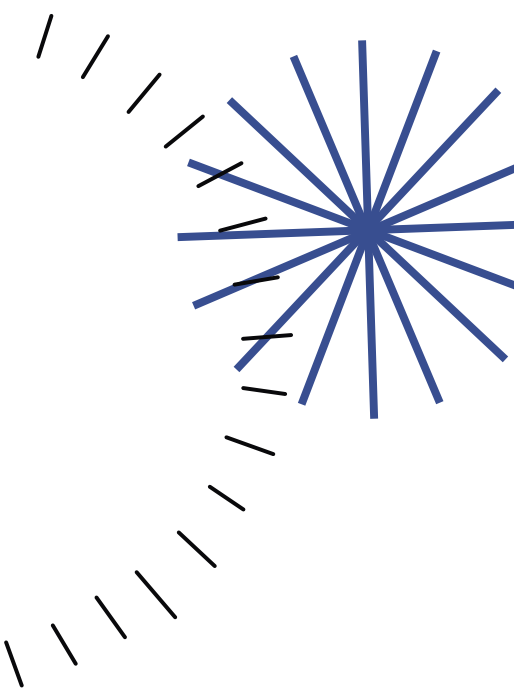
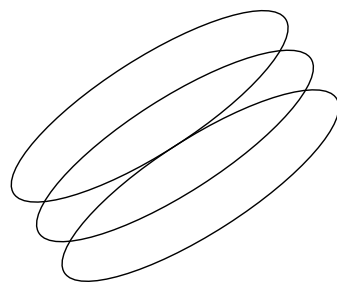
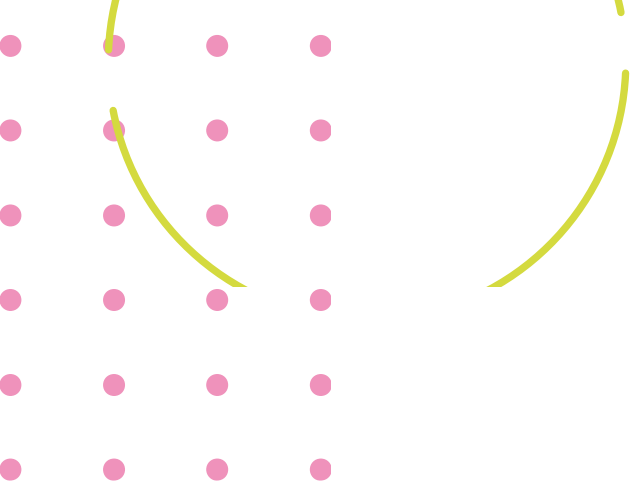
Учитель / учителька:

Ви вже знаєте, як важливо приймати правильні рішення й чого в житті точно робити не варто. Дайте зараз обіцянку ніколи не чинити певної дії, яка, на вашу думку, матиме негативні наслідки для вас, суспільства та держави.

Діти висловлюють обіцянки з листів, наприклад, не давати хабарів, не списувати на уроці, не ігнорувати порушення правил іншими тощо.

Також запропонуйте учням / ученицям виписати окремі з обіцянок на аркушах та «перекрити» ними проблеми з листа, які ви виділили на початку уроку (або ж перекрити віртуальні стікери на jamboard, якщо працюєте онлайн).





Урок 7. Тема 6.

Інформація проти корупції (ч.1)



Урок 7. Тема 6. Інформація проти корупції (ч.1)

Мета уроку: продемонструвати учнівству роль прозорості та відкритості в боротьбі з корупцією.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- знають свої права;
- визначають роль інформації в боротьбі з корупцією.

Діяльнісний компонент:

- вміють скласти запит на публічну інформацію;
- вміють аналізувати інформацію;
- розвивають навички критичного мислення.

Ціннісний компонент:

- усвідомлюють важливість прав людини;
- мають уявлення про прозорість і відкритість як важливі чинники запобігання корупції та побудови доброчесного суспільства.

Крок 1.

Хто знає більше (гра)

(10 хвилин)

Крок 2.

Права людини (аналіз нормативних документів із прав людини)

(10 хвилин)

Крок 3.

Де та яку інформацію шукати (визначення джерел інформації, складання запиту на публічну інформацію)

(10 хвилин)

Крок 4.

Запит на публічну інформацію

(10 хвилин)

Крок 5.

Рефлексія. Вправа «Відкритий мікрофон»

(10 хвилин)

Крок 1. Хто знає більше?



Учитель / учителька:

Під час попереднього уроку ми говорили про прийняття рішень та аналізували їхні наслідки. Усі змушені приймати рішення на основі можливих варіантів вибору та наявної інформації.

Аби «розігрітися» перед дискусією про пошук і використання інформації, спочатку з'ясуємо, наскільки добре ви вмієте ідентифікувати інформацію, навіть коли обмаль часу.

Об'єднайте учнівство у дві команди. Команди стають у два ряди. Поставте запитання першим учням та ученицям, які стоять у кожному ряду. Потім вони по черзі розповідатимуть, що їм відомо, поки хтось не матиме, що сказати без повторення вже оприлюдненого. Ті, хто не має, що сказати, програють і сідають на своє місце.

Переможець / переможниця переходить у кінець свого ряду. Перемагає та команда, у якій після завершення гри стоятиме більша кількість людей.



Онлайн формат: Так само об'єднайте учнів / учениць у команди. Замініть сидіння на своє місце з формату наживо на голосування піднятою рукою (наприклад, zoom дозволяє таку опцію). Переможе та команда, де найменша кількість учнів / учениць буде з піднятою віртуальною рукою.

Методичний коментар.

Залежно від кількості учасників та учасниць, можливо, треба буде придумати більше запитань. Це мають бути веселі запитання, які змусять подумати про те, скільки є доступної інформації. Після завершення гри вчитель / вчителька вітає переможців і переможниць та просить усіх повернутися на свої місця.

Запитання до гри:

- Якими видами транспорту можна дістатися звідси до столиці?
- Які фрукти можна купити на місцевому ринку?
- Які міста можна відвідати у вашій області?
- Якими способами можна приготувати курку?
- Якими видами спорту займаються учні та учениці в місцевих школах?
- Які телеканали можна дивитися через місцеву кабельну мережу?
- Як можна використати помідор?
- Які культури вирощують у вашому населеному пункті / громаді?

Крок 2. Права людини



Учитель / учителька:

Як добре отримати стільки інформації про свій населений пункт / громаду! Ви багато дізналися за той час, що тут живе. Чудово почути ваші думки про те, як інформація може впливати на прийняття рішень. Насправді інформація й факти – це те, що дає змогу нам приймати обґрунтовані рішення та відстоювати їх.

Обговоріть із учнівством такі запитання:

- Як наявність інформації може допомогти в прийнятті рішень у житті?
- Як можна отримати інформацію, необхідну для прийняття рішень?
- Що може статися, якщо ви прийматимете рішення або діяти будете, не володіючи достатньою інформацією про те, що вирішуєте або робите?
- Як ви визначаєте, якій інформації або джерелам інформації можна довіряти?

Методичний коментар.

За допомогою дискусії заохочуйте учнів та учениць до використання інформації для прийняття обґрунтованих рішень. Варто обов'язково занотувати джерела інформації, які називає учнівство під час дискусії, та надати більше інформації про організації, які мають інформацію про корупцію.



Учитель / учителька:

Як громадяни та громадянки ви щодня робите вибір і приймаєте рішення. Ваші основоположні та конституційні права – чи не найважливіша інформація для прийняття рішень. Знання своїх прав допомагає приймати правильні рішення, які забезпечують свободу, та гарантувати їх захист. Якщо ви не знаєте своїх прав, то не можете скористатися ними! Це також є ключовим елементом запобігання корупції та боротьби з нею. Отже, згадаймо кілька прав, про які повинні знати всі.

Запитання для обговорення:

- Чи є які-небудь запитання щодо названих щойно прав?
- Чи знаєте ви, де можна знайти більше інформації про свої права?



Учитель / учителька:

Бути поінформованим громадянином / громадянкою важливо, але не можна знати всіх прав у кожній життєвій ситуації.

Методичний коментар

За необхідності відповіді учнів / учениць можна доповнити такими варіантами:

- право на життя, право на ім'я;
- право на громадянство;
- право на відсутність дискримінації, право на свободу совісті;
- право на життя з батьками;
- право на відпочинок і право на працю;
- право на захист життя і здоров'я;
- право на освіту;
- право на участь у науково-технічній та художній творчості;
- право на отримання інформації тощо.

Запитання для обговорення:

- У яких ситуаціях люди можуть не знати своїх прав?
- Куди вони можуть звернутися, щоб дізнатися про свої права?



Учитель / учителька:

Пошук інформації до того, як ви потрапите в певну ситуацію або приймете остаточне рішення, допоможе забезпечити використання всіх своїх свобод громадянина / громадянки. Коли хтось обмежує, зневажає або іншим чином порушує ваші права, наприклад, схиляє до корупції, перш ніж діяти, важливо спокійно проаналізувати ситуацію. Коли оціните її, вам буде легше знайти способи дізнатися більше про власні права, способи їх забезпечення та прийняти правильне рішення.

Крок 3. Де та яку інформацію шукати

Методичний коментар

На ваш розсуд ознайомлення з міжнародними документами про права людини та шляхи досягнення їх дотримання можна провести у форматі «Навчаючи – учусь». Тоді варто об'єднати всіх у групи по 4 особи та організувати роботу з матеріалами.

Кожен учень та кожна учениця з групи протягом 1 хв. ознайомлюється з одним міжнародним документом (**Роздатковий матеріал**), а потім розповідає про нього своїй групі.



Роздатковий
матеріал



Онлайн формат: ви можете самостійно розподілити матеріали між учнями / ученицями. Ознайомлюватися вони будуть індивідуально. Проте, розказуючи про документ, кожен має поділитися 1 новим фактом із нього, тобто не повторюючи інформації, яка вже прозвучала.

Загальна декларація прав людини

Є засадничим міжнародним документом щодо прав людини. Прийняла її Генеральна Асамблея ООН 10 грудня 1948 року. Складається з преамбули і 30 статей. У преамбулі зазначено, що визнання гідності, властивої всім членам людської родини, рівних і невід'ємних їхніх прав є основою волі, справедливості та всезагального миру.

Статті Декларації закріплюють широкий спектр прав людини. Декларація є «стандартом, до досягнення якого повинні прагнути всі народи і всі держави». Нині понад 90 національних конституцій, прийнятих після Загальної декларації прав людини, відтворюють її положення. Цей документ має величезне значення для розвитку держав через демократію й законність.

Міжнародний пакт про громадянські й політичні права

Прийняла Генеральна Асамблея ООН у грудні 1966 року. Містить комплекс прав і свобод, що належать людині як громадянину та пов'язані з його участю в політичному житті країни. Пакт гарантує такі права: право на життя, волю й особисту недоторканність, на свободу думки, релігії та свободу висловлення своєї думки тощо.

Для здійснення положень Пакту створено Комітет ООН із прав людини. До Пакту додано два факультативні протоколи. Держави, що підписали перший з них, дають згоду на розгляд Комітетом із прав людини скарг громадян на порушення їхніх прав. Другий факультативний протокол спрямовано на скасування смертної кари.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права

Прийняла Генеральна Асамблея ООН у грудні 1966 року. У цьому документі визнано право кожної людини на працю, вільний вибір роботи, на справедливі та сприятливі умови праці, на рівну оплату за рівну працю, на відпочинок і дозвілля та низку інших прав.

Для контролю за здійсненням прав, передбачених Пактом, у межах ООН із 1985 року діє Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, що розглядає доповіді держав про їхню діяльність з дотримання положень Пакту.

Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод

Прийнято 4 листопада 1950 року в межах Ради Європи. Чотири рази доповнено новими положеннями. Конвенція захищає тільки громадянські й політичні права.

Дії або бездіяльність держав, що підписали Конвенцію, у випадку порушення закріплених у ній прав можна оскаржити в Європейському суді з прав людини, рішення якого обов'язкові для держав-учасниць Конвенції.

Глобальні цілі сталого розвитку

→ ПОКЛИКАННЯ

Спрямовані на досягнення економічної, соціальної та екологічної стійкості до 2030 року. Корупція може потенційно підірвати успішне виконання всіх 17 цілей, з-поміж яких, зокрема:



Глобальні цілі
сталого розвитку

- Подолання бідності у всіх її формах та усюди.
- Забезпечення всеохопної і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.
- Сприяння поступальному, всеохопному та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх.
- Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів.
- Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях.

Крок 4. **Запит на публічну** інформацію



Учитель / учителька: Часто знайти потрібну інформацію у вільному доступі дуже складно. Тоді виникає потреба у складанні запиту.

Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації», публічна інформація – відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, отримана або створена під час виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка перебуває у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом.

Отже, публічна інформація – це інформація, яку створюють у державних установах (державних органах, закладах освіти і т.д.) та доступ до якої відкрито для всіх охочих.

Методичний коментар

Ознайомте учнівство з прикладом запиту на публічну інформацію (→ у додатку). Для зручності можна вивести зображення із запитом на мультимедійну дошку та організувати спільне читання й аналіз.

Об'єднайте клас у 2-3 групи, кожна з яких формує запит на публічну інформацію

за розглянутим попередньо зразком з теми, яка цікавить клас.

Обов'язково надішліть його до місцевої ради або ж до центрального органу виконавчої влади (ел. поштою).

Протягом 5 робочих днів вам має надійти відповідь, яку можна буде розглянути на наступному уроці.



Запит на публічну інформацію



Онлайн формат: ви можете об'єднати учнів та учениць у групи й попросити надіслати сформульовані запити вам на ел.пошту, гугл клас або інший спосіб зв'язку протягом години після завершення уроку – діти самостійно приймуть рішення щодо того, як їм буде найзручніше організувати процес спільної роботи.

Крок 5. Рефлексія. Вправа «Відкритий мікрофон»

Попросіть учнів і учениць коротко зазначити, що цікавого вони почули на уроці та чим поділяться зі своїми рідними.

Для того щоб урізноманітнити надання зворотного зв'язку від дітей, скористайтеся ресурсом padlet.



Інструкція до нього [→ за покликанням.](#)

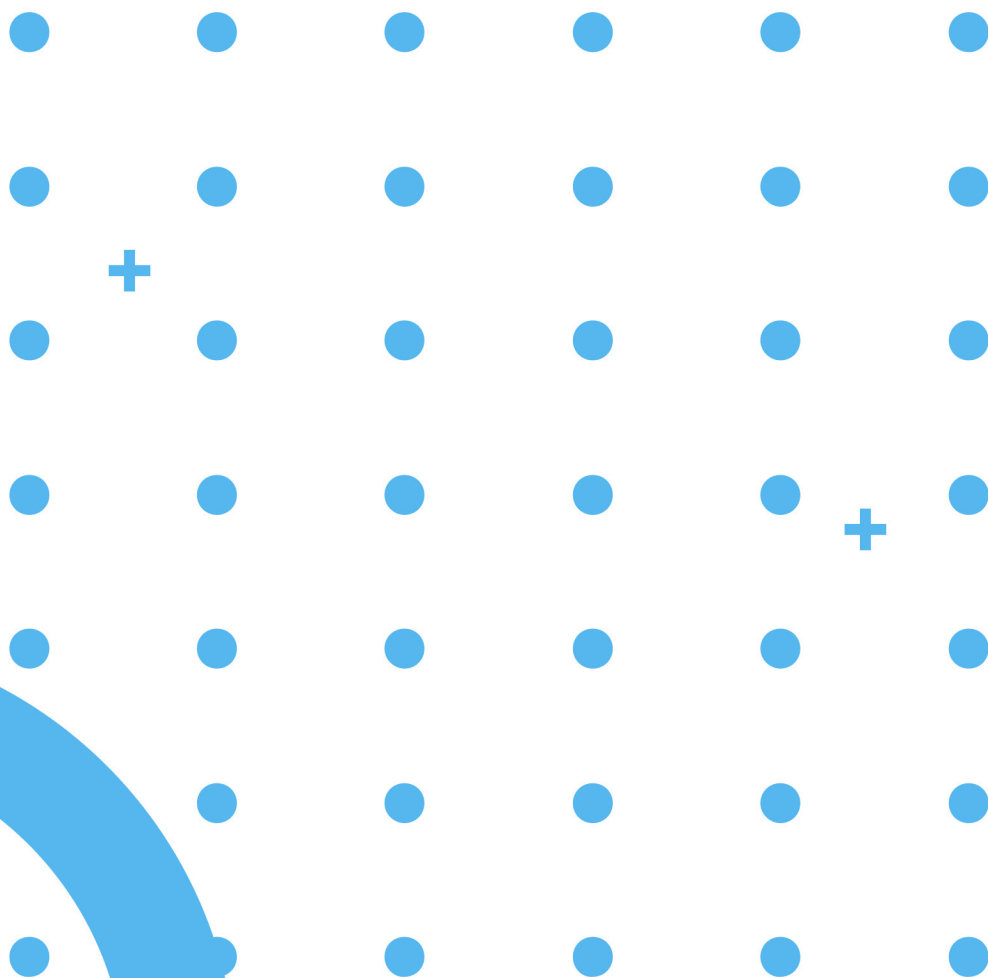
Інструкція як сторити свою стіну в padlet

Методичний коментар.

Підбиваючи підсумки, обговоріть із учнівством, чому важливо знати свої права та обов'язки, а також те, де, крім міжнародних документів, можна з ними ознайомитися. Зокрема, зауважте, що **права та обов'язки громадянина України можна віднайти в розділі 2 Конституції України.** Запропонуйте дітям удома ознайомитись із зазначеним розділом самостійно.

Урок 8. Тема 6.

Інформація проти корупції (ч.2)



Урок 8. Тема 6. Інформація проти корупції (ч.1)

Мета уроку: продемонструвати учнівству роль прозорості та відкритості у боротьбі з корупцією.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- знають свої права;
- визначають роль інформації в боротьбі з корупцією.

Діяльнісний компонент:

- вміють складати запит на публічну інформацію;
- вміють аналізувати інформацію;
- розвивають навички критичного мислення.

Ціннісний компонент:

- усвідомлюють важливість прав людини;
- мають уявлення про прозорість і відкритість як важливий чинник запобігання корупції та побудови доброчесного суспільства.

Крок 1.

Хто знає більше? (визначення необхідної інформації для розв'язання життєвої ситуації)
(10 хвилин)

Крок 2.

Корупція через фільтри ЗМІ
(порівняння статистичних даних інформації про корупцію в ЗМІ)
(15 хвилин)

Крок 3.

Роль громадянського суспільства в боротьбі з корупцією
(15 хвилин)

Крок 4.

Рефлексія
(5 хвилин)

Крок 1. **Хто знає більше?**



Учитель / учителька:

На попередньому уроці ми з вами з'ясували, де можна віднайти інформацію про свої права й обов'язки, а також потренувалися писати запит на надання публічної інформації, щоб спробувати дізнатись те, чого немає у відкритих джерелах.

Методичний коментар

Якщо вам надійшла відповідь на запит (а у випадку, якщо урок проводиться раз на тиждень, це вже може статися), обов'язково повідомте про це учням та зачитайте відповідь.



Учитель / учителька:

Добре, коли ми знаємо, де шукати потрібну інформацію. Проте інколи спершу потрібно з'ясувати, а яка ж інформація нам може бути корисною. Знову працюватимемо в невеликих групах, а я прочитаю опис ситуації класу. Потім попрошу вас обговорити у своїй групі, яка інформація потрібна людині в описаній ситуації та де вона може її знайти, щоб мати можливість прийняти правильне рішення.

Методичний коментар

Об'єднайте підлітків у невеликі групи. Зачитайте опис ситуацій і дайте групам час для обговорення, якої інформації потребуватиме конкретна особа для прийняття рішення та де вона може її знайти. Потім попросіть кількох учнів й учениць поділитися своїми міркуваннями. Після цього переходьте до наступної ситуації.



Онлайн формат: ви можете працювати з усіма дітьми спільно в одній великій групі. Занотуйте коментарі учнів та учениць на слайді, котрий ви можете вивести на екран для унаочнення.

Мета цієї вправи – стимулювати учнівство подумати, ЯКА інформація потрібна для прийняття рішень і ДЕ або ЯК вони можуть її отримати. Важливо НЕ те, яке рішення вони приймуть, а як вони прийматимуть рішення щодо участі / неучасті в корупційній діяльності. Можливі варіанти відповідей до кожного сценарію.

Сценарій 1. Ірині треба дізнатися, чи існують закони, що забороняють подарунки менеджерам, які наймають працівників / працівниць. Окрім того, вона може поцікавитися, чи є в компанії правила, що забороняють таку практику. Щоб дізнатися більше, вона може пошукати інформацію в інтернеті або поговорити з працівниками / працівницями компанії чи державними чиновниками.

Сценарій 2. Максим має дізнатися розмір офіційної плати за термінове оформлення паспорта. Окрім того, він може попросити чиновника надати квитанцію, що слугуватиме офіційним підтвердженням його додаткового платежу.

Сценарій 3. Юлія повинна дізнатися, чи є закони, що регламентують взаємодію між власниками бізнесу та державними чиновниками. Вона може також пошукати інших власників бізнесу у своїй громаді, які мають досвід роботи з державними органами і можуть дати їй пораду.



Запитання для обговорення:

Як обізнаність громадян та громадянок може допомогти знизити рівень корупції?

Що ви можете зробити, щоб стати обізнаними й допомогти іншим бути обізнаними?



Учитель / учителька:

Знайти інформацію іноді складно. Важливо запитати поради в надійних людей і шукати в інтернеті перевірені дані. Та чи завжди рекомендовані джерела є правдивими? Чому не варто довіряти наданій інформації та як перевірити її надійність?

Методичний коментар

Учитель / учителька має пояснити учнівству алгоритм оцінювання достовірності інформації, оскільки самостійно може бути складно розібратися підліткам у критеріях оцінювання. Така форма роботи сприятиме не лише підвищенню рівня медіаграмотності, а й розвитку критичного мислення.

Для підготовки можна скористатися порадами **Детектор.медіа** ([→за покликанням](#)) та розробленими порадами з медіаграмотності від Інституту масової інформації ([→переглянути можна тут](#)).



Поради
Детектор.медіа

Крок 2. **Корупція** через фільтри ЗМІ



Учитель / учителька:

Медіа мають важливу роль у боротьбі з корупцією. Своєчасний вияв та оприлюднення факту корупції вимагатиме негайного розв'язання проблеми та покарання винних. Особливу місію у протидії корупції виконують журналісти. Вони мають можливість глибоко досліджувати й доносити до людей інформацію про випадки корупції, її згубні наслідки.

Методичний коментар

Можете роздати декільком учням / ученицям листівки з текстом про відомі журналістські розслідування й запропонувати ознайомити з цією інформацією своїх однокласників та однокласниць.



Матеріали перегляньте → [тут](#)

Відомі журналістські
розслідування

Відомі журналістські розслідування:

Панама Пейперс

Історія почалася у 2015 році, коли анонімний інформатор вирішив передати журналістам Süddeutsche Zeitung понад 11,5 мільйонів внутрішніх документів юридичної фірми Mossack Fonseca.

Компанія спеціалізувалася на роботі з офшорами, тобто відмиванні грошей, мала кілька десятків філій по всьому світу й була четвертою за розміром у своїй сфері. Виявилося, що багато політиків, які на словах декларували боротьбу з корупцією, самі були не проти скористатися послугами офшорних компаній.

Загалом у Panama Papers журналісти знайшли 12 колишніх або чинних на момент оприлюднення світових лідерів, понад сотню посадових осіб та політиків, сотні бізнесменів та знаменитостей, які фігурували в ухиленні від податків, шахрайстві та намаганнях уникнути накладених на них санкцій.

Корупційний ремінець

11 років розслідування, 100 000 сторінок справи, 120 мільйонів євро втрат для іспанського бюджету через корумпованість представників правлячої Народної партії.

Справа Гюртеля стала найгучнішою корупційною справою останніх десятиліть у країні. Таку назву розслідування отримало через прізвище головного підозрюваного

– Франціско Корреа. Для того щоб уникнути зливу інформації, правоохоронці назвали операцію «Гюртель».

Це дослівний переклад німецькою прізвища Корреа, яке означає «ремінець». Правоохоронці з'ясували, що він та кілька наближених до нього бізнесменів упродовж 8 років отримували вигідні контракти, фінансуючи натомість Народну партію.

Журналісти іспанської газети El País 14 місяців детально висвітлювали скандал довкола провладної партії й отримали за це премію імені Ортеги-і-Гассета.

Іспанський суд виніс вирок у травні 2018 року. Головний колишній казначей Народної партії Луїс Барсенас отримав 33 роки ув'язнення та 44 мільйони євро штрафу. Найбільший термін отримав організатор схеми Франціско Корреа – 51 рік у в'язниці. Загалом за ґрати потрапило 29 осіб. Через тиждень після винесення вироку прем'єр-міністра Іспанії Маріано Рахоя, який був лідером Народної партії з 2004 року, відправили у відставку.

ФІФА

У 2015-2016 роках в організації вибухнув корупційний скандал: виявилося, що понад 10 членів виконкому ФІФА продавали свої голоси в надважливих рішеннях, як-от вибори країни-господарки Чемпіонатів світу, отримували кошти за продаж прав на телетрансляції «правильним» компаніям, запліщували очі на допінг.

Найбільший сплеск корупції спостерігався у ФІФА в період з 1998 до 2015 року, коли керівником ще був швейцарець Йозеф Блаттер. Його звинуватили у зловживанні посадовими повноваженнями, незаконному привласненні коштів та усунули від футболу на 8 років. Справа набула розголосу завдяки журналісту – Ендрю Джегінсу.



Обговоріть із учнями та ученицями:

Яка роль журналістських розслідувань у протидії корупції?

Як кожен із нас може використовувати медіа для боротьби з корупцією?

Крок 3. Роль громадянського суспільства в боротьбі з корупцією



Учитель / учителька:

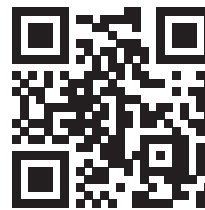
Проте не лише журналісти та їхні розслідування допомагають виявити корупцію й зробити «відомими» її фігурантів. Активно долучаються до інформування та протидії корупції також громадські організації – це спілки громадян, об'єднаних однією метою. У цьому випадку – запобіганням та протидією корупції.

Відомі антикорупційні громадські організації:

Трансперенсі Інтернешнл Україна – громадська організація, що є частиною міжнародної організації Трансперенсі Інтернешнл.

Її місією є зниження рівня корупції в Україні, для цього організація працює над підвищенням рівня прозорості державних процесів, покращенням доступності відкритих даних, мінімізацією людського чинника у відносинах громадянина та держави (через створення електронних інформаційних систем), підтримкою викривачів корупції та проведення просвітницьких і мобілізаційних антикорупційних інформаційних кампаній.

Також ця організація відома своїм щорічним міжнародним дослідженням Індексу сприйняття корупції. [Сайт](#)



Трансперенсі
Інтернешнл
Україна

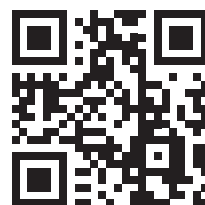


Центр
протидії
корупції

Центр протидії корупції – українська громадська антикорупційна організація, створена у 2012 році. Мета, яку ставить перед собою Центр, звучить так: «корупціонером при владі бути не вигідно та ризиковано». Експерти Центру приділяють багато уваги політичній корупції, яка виникає на етапі прийняття нормотворчих рішень посадовцями, котрі мають владу. Ця корупція вимиває мільярди гривень із державного бюджету, виснажує ресурси держави, порушуючи фундаментальні права громадян та прирікаючи населення на бідність. [Сайт](#)

Антикорупційний штаб – українська громадська організація, створена у 2014 році. Спеціалізується на інноваційних цифрових інструментах для запобігання корупції. Девізом цієї ГО є «Інновації проти корупції».

Штаб створює цифрові інструменти, які допомагають контролювати використання бюджетних коштів та реагувати на корупційні порушення.



Антикорупційний
штаб

З-поміж найвідоміших інструментів є:

- чат-бот «Медсестра Іванка», створений для контролю за закупівлями медичних закладів;
- чат-бот «Держслужбовець Тарас», покликаний спростити процес заповнення електронних декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- карта ремонтів – електронний інструмент, створений для контролю за витратами бюджетних коштів на ремонтні роботи;
- проект «Приховані інтереси», спрямований на виявлення й запобігання конфлікту інтересів у діяльності чиновників і депутатів усіх рівнів та інші.

[Сайт](#)

Методичний коментар

Поцікавтеся, чи відомо учнівству щось про якусь із цих організацій. Ви також можете продемонструвати дітям один із запропонованих нижче відеороликів, розроблених командою EdEra спільно з ПРООН.

Крок 4. Рефлексія

Запросіть дітей до дискусії та спільно обговоріть такі питання:

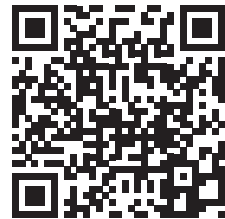
- Чи може держава позбутися корупції без існування громадських організацій та активного громадянства?
- Які інструменти та методики використовують громадські організації для боротьби з корупцією? Наскільки вони ефективні?
- Чому важливо долучатися до діяльності таких ГО та стежити за їхньою роботою?



Відеоролик
про Бігус.інфо



Відеоролик
про
Антикорупційний штаб



Відеоролик про Центр
протидії корупції

Урок 9. Тема 7.

Викриття корупції

Урок 9. Тема 7. Викриття корупції

Мета уроку: сформувати нульову толерантність до корупції в учнівства та розуміння важливості викриття для подолання корупції. Надати їм знання та практичні інструменти для боротьби з корупційними діями.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- знають, хто такий «викривач»;
- знають про види відповідальності за корупційні дії.

Діяльнісний компонент:

- знають, коли, куди та в якій формі звертатися у випадку корупції

Ціннісний компонент:

- розуміють важливість викриття для подолання корупції;
- формують нульову толерантність до корупції.

Крок 1.

Актуалізація знань (інтерактивна гра)
(5 хвилин)

Крок 2.

Хто такий викривач?
(актуалізація знань учнівства, ознайомлення з визначеннями та прикладами)
(10 хвилин)

Крок 3.

Необхідні кроки (групова робота-симуляція перевірки достовірності інформації та формулювання звернення)
(20 хвилин)

Крок 5.

Рефлексія (обговорення ключових моментів уроку, підбиття підсумків)
(10 хвилин)

Крок 1. **Актуалізація знань.** **Гра «Подарунок або хабар»**



Учитель / учителька:

Для того щоб налаштуватися на роботу та актуалізувати знання, отримані під час попередніх уроків, запропонуйте дітям зіграти в kahoot.

→ [Покликання на гру](#)



Гра «Подарунок
або хабар»

Крок 2. **Хто такий викривач / викривачка?**



Учитель / учителька:

На попередніх уроках ми з вами згадували, як журналісти та громадські організації активно долучаються до запобігання та протидії корупції поруч з антикорупційними органами. Але є ще люди, прості громадяни та громадянки, які насправді не є громадськими активістами чи не працюють у ЗМІ, проте не можуть пройти повз несправедливість.

Сьогодні говоритимемо про них – тих, хто повідомляє про корупцію уповноважені органи, коли стає її свідком. Їх називають «викривачі».

Чи доводилося вам шукати значення слова «викривач» раніше? Якщо введете його в пошукову систему інтернету, ви, скоріше за все, побачите складні та заплутані цитати із законодавства. Насправді ж бути викривачем – це дуже відповідально.

Викривач / викривачка – це той, хто оприлюднює, повідомляє у відповідні органи або журналістам суспільно важливу інформацію про корупційні дії. Тобто той, хто не мовчить, коли бачить корупцію.

Коли потрібно ставати викривачем? За двох обставин. Коли ви бачите, що інша людина займається корупційною діяльністю, а також коли у вас є достовірна інформація про це. На попередніх уроках ми розглядали, що таке корупція та якою вона може бути. Пригадаймо, які є прояви корупційної діяльності, яку потрібно викривати?

Методичний коментар

Спонукайте підлітків до відповідей, де описано ситуацію, в якій наявний конфлікт інтересів, є вимагання або пропозиція хабаря.

Обговоріть з учнями / ученицями:

- Якими будуть наслідки, якщо всі, хто бачитиме корупцію, мовчатимуть про неї?
- Що буде, якщо особа не понесе відповідальності за свій вчинок і продовжить чинити корупційні дії?

Крок 3. Необхідні кроки



Учитель / учителька:

Викривачем може бути будь-хто, у кого з'явилися підозри щодо можливої причетності будь-якої іншої людини до корупційних правопорушень, і він має про це повідомити. Запропонуйте учнівству подумати, куди можна повідомляти про факти корупції.

За потреби ви можете доповнити запропоновані підлітками варіанти такими:

- керівництву особи, що вчиняє корупційні дії;
- уповноваженим особам (антикорупційним уповноваженим) в органах державної влади;
- журналістам;
- громадським організаціям;
- поліції;
- Національному агентству з питань запобігання корупції;
- Національному антикорупційному бюро України.

Запропонуйте учнівству разом зіграти в гру-симуляцію, що покаже основні кроки для викривача → [за покликанням](#).

Також діти можуть вдома самостійно програти всі із запропонованих сценаріїв.



Гра «Ви – викривач»

Крок 4. Рефлексія



Учитель / учителька:

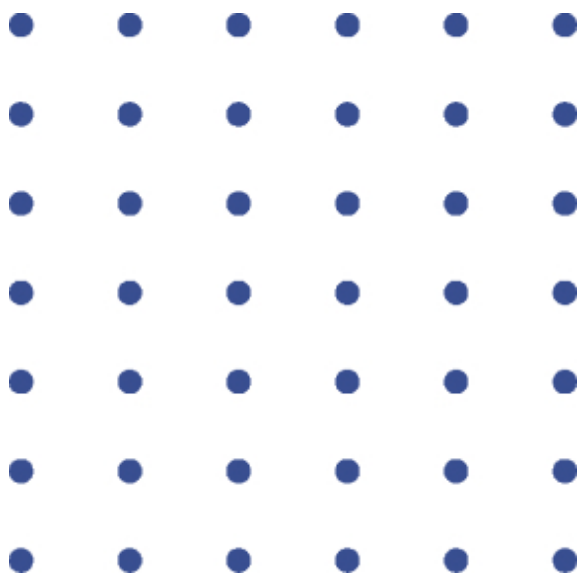
Ще в колишньому СРСР викривачів називали «стукачами», або «донощиками». Стукач – це той, хто розповідає те, що не потрібно розповідати, шкідливий агент, якому не можна довіряти. Це слово прийшло зі світу крадіїв та злочинців. Вони мали на меті заподіяти шкоду іншим і підтримувати злочинний режим, репресії проти людей. Справді, у суспільстві, де злочини є поширеною нормою, до якої всі звикли, їх викриття та привернення до них уваги навпаки має вигляд чогось незаконного й неприйнятного.

Проте нині ми будуємо нове суспільство, де вже не має бути місця злочинності та корупції. Це може сприйматися як рідкісний неприємний випадок, а не повсюдна норма. Викривачі допомагають демократії та суспільству, бо прагнуть викрити нечесних людей і виправити несправедливість, яка коїться. Саме тому діяльність цих людей є такою важливою. Іноді вона може бути небезпечною, тому держава робить все, щоб захисти та обезпечити викривачів і навіть надати їм фінансову винагороду.

Методичний коментар

Наголосіть підліткам, що наша спільна перемога над корупцією складається з небайдужих вчинків кожного, зокрема й сміливості викривачів. Тому не потрібно стояти осторонь, коли стаєш свідком корупційних дій. До того ж законодавство гарантує захист таких осіб.

На завершення уроку запропонуйте учнівству поміркувати, якими будуть наслідки для країни, якщо викривачів ставатиме більше й вони не боятимуться заявляти про корупційні вчинки?



Урок 10. Тема 8.

Світ без корупції



Урок 10. Тема 8. Світ без корупції

Мета уроку: показати учнівству його роль у системі протидії корупції та альтернативні доброчесні сценарії поведінки.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- характеризують документи, що стосуються протидії корупції в Україні;
- аналізують міжнародні антикорупційні індекси й рейтинги.

Діяльнісний компонент:

- вміють критично оцінювати інформацію;
- розуміють і виконують свою роль як громадянина держави в зниженні загального рівня корупції.

Ціннісний компонент:

- усвідомлюють корупцію як шкідливе для суспільства явище;
- мають чітку антикорупційну громадянську позицію.

Крок 1.

Гра «Домовленість»
(5 хвилин)

Крок 2.

Хто знищить корупцію
(5 хвилин)

Крок 3.

Міжнародні рейтинги (групова робота – аналіз міжнародних антикорупційних рейтингів, мозковий штурм щодо причин позиції України в рейтингу)
(10 хвилин)

Крок 4.

Світ без корупції (ознайомлення з досвідом європейських держав у подоланні корупції)
(15 хвилин)

Крок 5.

Громадська позиція «Стоп корупції» (визначення ролі кожного громадянина та кожної громадянки в подоланні корупції, групова робота)
(10 хвилин)

Крок 5

Рефлексія. Вправа «Відкритий мікрофон» (учні та учениці продовжують фразу «Для подолання корупції я..»)
(5 хвилин)

Крок 1. Гра «Домовленість»

Методичний коментар

Ця гра спрямована на налагодження взаємодії та продуктивного спілкування, однак, за бажанням, ви можете використовувати іншу гру для привітань.

Гра «Домовленість»

Мета: вчити досягати згоди, враховуючи потреби кожного під час комунікативного процесу.

Учні та учениці об'єднуються в групи по 4 особи.

Серед них розподіляються ролі:

- 1 нічого не бачить;
- 2 нічого не чує;
- 3 не чує й не говорить;
- 4 не рухається.

Учасники й учасниці мають домовитися про час зустрічі, враховуючи особливості кожного.



Учитель / учителька:

Гра нам показала, як важливо працювати злагоджено задля досягнення спільної мети. Це також працює і в процесі подолання корупції. Запропонуйте учнівству пригадати, хто активно має бути задіяний в процесі запобігання та протидії корупції (державні органи, ЗМІ, громадянське суспільство, громадяни).

Крок 2. Хто знищить корупцію?



Учитель / учителька:

Давати чи не давати хабар у ситуаціях, коли вам потрібно розв'язати певні проблеми або прискорити реалізацію власного інтересу, – це питання, яке стоїть перед кожним громадянином і кожною громадянкою України. Та сьогодні ми поговоримо про те, хто ж має сили та повноваження на подолання корупції в Україні.

Запитання для обговорення під час дискусії:

- Чи може тільки законодавство та створення антикорупційних органів змінити ситуацію в Україні?
- Як змінити ставлення до проявів корупції в населення країни?
- Хто може допомогти у справі запобігання і протидії корупції? Громадські організації? Антикорупційні органи? Медіа?

Крок 3. Міжнародні рейтинги



Учитель / учителька:

Досить часто ми дізнаємося із медіа, що Україна знизилася або піднялася свої позиції в тому чи тому рейтингу або індексі, з-поміж яких є й такі, що вимірюють рівень корупції в державі. Хто ж складає ці рейтинги та індекси й навіщо?

У міжнародному масштабі існує 40 різних рейтингів-індексів, які розраховують міжнародні громадські та урядові організації майже для всіх сфер суспільного життя. З-поміж найвідоміших варто згадати «Індекс свободи преси», який складає організація «Репортери без кордонів» для вимірювання порушення свободи преси; «Індекс демократії» від Economist Intelligence Unit, що визначає її стан в 167 країнах.

В антикорупційній сфері таких індексів аж 5, і умовно їх поділяють на індекси сприйняття поширеності корупції та індекси реальної поширеності корупції.

Методичний коментар

Об'єднайте підлітків у групи та організуйте групову роботу із вивчення індексу сприйняття корупції. Ознайомитися з ним можна за → [покликанням](#).



Сприйняття корупції



Онлайн формат:

можете продемонструвати карту CPI та разом із усіма підлітками дослідити кожну з країн, яка їх зацікавить (поглянути на її місце в рейтингу). Обов'язково віднайдіть Україну.

Мозковий штурм

Учні й учениці називають імовірні причини низької позиції України в міжнародних антикорупційних рейтингах.

Методичний коментар

Зауважте, що незважаючи на це, за останні 10 років Україна зробила стрибок у рейтингу. Покращення зумовлене змінами, які відбулися відразу після Революції Гідності. Україна піднялася на 6 щаблів, що має надихати на подальшу роботу, адже успіхи помітні.

Крок 4. Світ без корупції



Учитель / учителька:

Кожна людина хоче жити краще та сподівається на гідне життя у своїй країні. Світ знає випадки значних перетворень, які відбулися в певних державах.

Наприклад, Сінгапур, невеличка держава Південно-Східної Азії, за 20 років збільшила своє багатство у 15 разів, а що стало головною рушійною силою? Творець цього «сінгапурського економічного 93 | Сторінка дива» Лі Куан Ю був твердо переконаний, що це вдалося лише тому, що було переможено корупцію. Він казав: «Корупція здатна роз'їсти будь-яку систему, незалежно від філософії чи ідеології батьків-засновників, адекватності уряду чи географічного розташування».

Корупція – це багатоліке зло, яке має різноманітні форми та завдає шкоди скрізь і кожному.

Методичний коментар

Організуйте роботу в групах в один із запропонованих способів:

- Учні й учениці вивчають досвід усіх країн та в межах групи визначають ключові, спільні для всіх країн реформи, що сприяли зниженню рівня корупції. Свою думку група презентує класу.
- Учитель / учителька об'єднує клас у п'ять груп, і кожна з них аналізує текст про одну країну. Завдання групи – разом прочитати / опрацювати текст, виділити головне. Визначити, які головні чинники дали можливість цій країні подолати корупцію? Які «рецепти» могли б спрацювати в Україні? Які ні? Чому?



Учитель / учителька застосовує прийом «Світове кафе». Діти об'єднуються у п'ять груп, кожна з них аналізує текст про країну. Одна людина від кожної групи переходить до наступної групи та розповідає про свої напрацювання. Так, за принципом «навчаючи – вчуся», кожна група матиме знання про всі п'ять країн.

У групах учнівство вивчає досвід країн світу з подолання корупції (→ [у додатку](#)).

Усі разом визначають ключові, спільні для всіх країн реформи, що сприяли зниженню корупції.



Досвід країн
з подолання корупції

Крок 5. Громадська позиція «Стоп корупція»



Учитель / учителька:

У корупції є й ще більш негативні для суспільства наслідки: хабар непомітно – а подекуди і виразно – розмиває суспільні норми поведінки й моралі. Даючи хабарі та не повідомляючи про випадки вимагання незаконних платежів, ми самі створюємо так званий «ринок корупції» та заохочуємо корупціонерів підтримувати й створювати корупційні схеми. В Україні діє Закон «Про запобігання корупції», який містить усі необхідні норми для усунення подібних корупційних ризиків.

Однак будь-який закон, навіть найкращий, не забезпечує дотримання законності без активної громадянської позиції, яка унеможливить корупційні порушення щодо вас та інших громадян. Завдання з подолання корупції в Україні внесено до всіх стратегічних документів – як внутрішніх (Коаліційна угода між парламентськими фракціями, Стратегії та річні програми дій Уряду), так і зовнішніх (Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та Порядок денний її імплементації, Програма співробітництва з Міжнародним Валютним Фондом).

Суттєве зниження рівня корупції є однією з ключових умов, за якими оцінюють перспективи інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС) та отримання міжнародної фінансової допомоги, зокрема кредитування від Міжнародного Валютного Фонду.

Виконання низки зобов'язань в імплементації антикорупційної реформи вже зробило можливим лібералізацію візового режиму між Україною та ЄС та безвізові подорожі українців до більшості країн Європи. Корупція небезпечна не лише тим, що завдає економічної шкоди. Подекуди корупційні діяння становлять безпосередню загрозу здоров'ю або навіть життю людини. За результатами нашої роботи та під час дискусій ми зрозуміли, що подолання корупції – справа рук кожного.

Методичний коментар

Після тривалої групової роботи організуйте індивідуальну роботу учнів та учениць з аналізу ситуації(→ у додатку) та спільного обговорення.



Додаток «Індивідуальна робота»



Запитання для обговорення:

- Чому в наведеному прикладі ціна на жалюзі знизилася удвічі?
- На реалізацію якої мети можна використати зекономлені гроші?
- Чи допомагає система «Prozorro» боротися з корупцією та економити гроші платників податків? Як саме?



Учитель / учителька:

Ми з вами вже знаємо, що таке тендер. А тепер ви ще знатимете й значення поняття «система Prozorro» – це онлайн - платформа, де замовники оголошують тендери на закупівлю товарів і послуг, а представники бізнесу змагаються на торгах за можливість поставити ці товари чи надати послуги.

Що таке конфлікт інтересів? На вашу думку, які могли бути дії директора щодо участі в тендері компанії, в якій працює його дружина?

Методичний коментар

Пропонуємо скористатися таким тлумаченням поняття «конфлікт інтересів» – це суперечність між приватним інтересом особи та його повноваженнями, що впливає або може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішення.

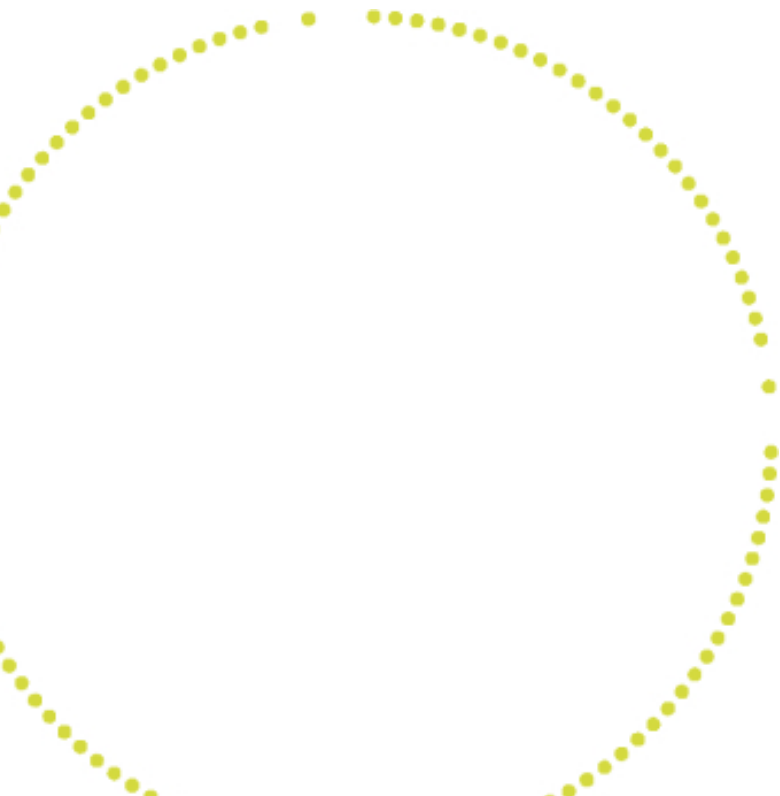
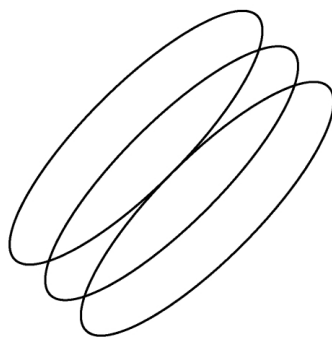
Крок 6. Рефлексія. Вправа «Відкритий мікрофон»

Учениці й учні продовжують фразу: «Для подолання корупції я...».

Методичний коментар

Акцентуйте увагу учнівства на тому, що кожен може й має долучитися до запобігання корупції. Від, здавалося б, невеликих дій можуть бути значні зміни.

Пригадайте досвід Фінляндії в боротьбі з корупцією, з яким ознайомились учні / учениці, як яскраву ілюстрацію цього.



Урок 11. Тема 9.

Добро́чесність vs антикорупція

Урок 11. Тема 9. **Добро́чесність vs антикорупція**

Мета уроку: ввести учнівство в контекст теми уроку, сприяти засвоєнню основних понять, сформувати розуміння важливості доброчесної поведінки та громадянської позиції; надати практичні інструменти для доброчесних дій відповідно до переконань та етичних принципів.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- знають, що таке доброчесність;
- усвідомлюють важливість інституту репутації;
- аргументують важливе значення доброчесності в політиці зокрема, а також у всіх аспектах суспільних відносин.

Діяльнісний компонент:

- вміють розпізнавати та обирати доброчесні сценарії поведінки.

Ціннісний компонент:

- формують доброчесну громадянську позицію;
- інтегрують у свою свідомість нульову толерантність до корупції.

Крок 1.

Що таке доброчесність?
(актуалізація знань учнів, брейншторм)
(15 хвилин)

Крок 2.

Репутація (репутація як цінність)
(10 хвилин)

Крок 3.

Доброчесність у політиці
та на публічній службі
(15 хвилин)

Крок 4.

Рефлексія
(5 хвилин)

Крок 1. **Що таке доброчесність?**

Об'єднайте підлітків у дві групи (бажано симетрично – **права сторона класу – роль 1, ліва сторона – роль 2**), розділіть між ними ролі, а на себе візьміть роль координатора. Дотримуйтеся запропонованого сценарію.

Скажіть, звертаючись до Групи 1:

Отже, уявімо, що ви організовуєте великий форум, де зберуться найкращі бізнесмени України. Це ваш найбільший проект, а тому не можна схибити. Усе має бути на найвищому рівні. Ви маєте зустріти представників міжнародної організації, які мають визначити суму інвестицій для підтримки форуму.

Скажіть, звертаючись до Групи 2:

А друга група – відповідає за закупівлю їжі, яку вживатимуть під час перерв.

Дайте текст телефонної розмови (яку наведено нижче) комусь із учнів / учениць у Групі 2. Онлайн-формат: поділіть учнівство на дві групи так само симетрично за кількістю.

Скажіть:

Це представник однієї з фірм, яка бере участь у внутрішній тендерній процедурі. Тобто (ім'я учня / учениці, якому дали текст телефонної розмови) – це людина, яка може виграти в конкурсі та постачати їжу для форуму. І зараз він / вона телефонує відповідальним за організацію харчування на форумі з пропозицією.

Учень / учениця читає текст телефонної розмови й адресує його Групі 1.

Учень / учениця: Добрий день! Це (своє ім'я) з компанії «Ням-Ням». Ми хочемо запросити вас на дегустацію будь-яких наших страв для того, щоб ви могли переконатися в якості сервісу та продукції.

Зверніться до учнів, які, згідно з роллю, відповідають за організацію харчування:

Яке буде ваше рішення? Підете дегустувати їжу?

Дайте учнівству зворотний зв'язок: прокоментуйте рішення залежно від їхніх відповідей. Поясніть дітям, що, оскільки дегустацію не передбачено тендерними процедурами, вони не можуть взяти в ній участі, бо це викликає конфлікт інтересів, одну з форм корупції. Попросіть учнів / учениць пригадати, що таке конфлікт інтересів і чому він має негативні наслідки.

Поясніть, що всі подарунки, які є проявом гостинності, дозволені законодавчо та не підпадають під визначення корупції, а отже, їх можна дарувати.

Учень / учениця: Отже, ваш вибір у таких ситуаціях визначає, яким був ваш вчинок – доброчесним чи корупційним. Ми вже знаємо, що таке корупція (попросіть учнівство надати визначення цього поняття). А тепер спробуймо визначити, спираючись на досвід і те, про що ви щойно дізнались, що ж таке доброчесність та корупція.

Методичний коментар

Запропонуйте учнівству визначити корупцію, скориставшись інтерактивним інструментом sli.do → [за покликанням](#), або ж висловити свої припущення



sli.do

Підсумуйте оприлюднені визначення. Запропонуйте до запам'ятовування таке визначення поняття доброчесності: «чинити правильно, навіть коли ніхто не бачить».

Крок 2. Репутація



Учитель / учителька:

Так само, як і в нашій грі, у повсякденному житті у нас завжди є вибір, як вчинити. Він залежить від факторів, які на нас впливають, і завдання кожного – за будь-яких обставин, у будь-яких ситуаціях тверезо оцінити й спрогнозувати, що відбувається або до яких наслідків призведе конкретний вчинок.

Методичний коментар

Запропонуйте підліткам пригадати, які ситуації з обговорених на попередніх уроках мають декілька варіантів поведінки.



Учитель / учителька:

Ми бачимо, що в різних ситуаціях можна вчиняти по-різному. Але важливо дотримуватися такої цінності, як доброчесність.

Методичний коментар

Запропонуйте підліткам визначити в тих ситуаціях, які вони назвали раніше, які наслідки матимуть доброчесні та недоброчесні варіанти поведінки.



Учитель / учителька:

Іноді навіть маленького недоброчесного вчинку достатньо, щоб зруйнувати свою кар'єру та репутацію. Наприклад, прем'єр-міністр Австрії Себастьян Курц пішов у відставку у зв'язку з корупційним скандалом. А міністерку освіти Німеччини Аннетте Шаван було позбавлено наукового ступеня за плагіат у докторській роботі, внаслідок чого вона також була змушена залишити своє крісло зі скандалом.



Питання до обговорення:

- Чому важливо завжди чинити доброчесно, а не лише в окремих випадках, коли тебе бачать?
- Як один недоброчесний вчинок може вплинути на те, чи довіряють вам люди та як ставляться до вас? Наведіть приклади.

Крок 3. Доброчесність у політиці та на публічній службі



Запропонуйте учнівству до перегляду стислий
→ [відеоролик](#)

Попросіть звернути увагу на те, як один недоброчесний вчинок може спричинити цілу низку негативних наслідків.



Відеоролик
«Будинок Джека»

Методичний коментар

Після перегляду мультфільму обговоріть із дев'ятикласниками / дев'ятикласницями, чому політикам та чиновникам важливо бути доброчесними? Які можливі наслідки недоброчесної поведінки публічних службовців (підлітки можуть використати приклади з мультфільму).

Ви можете також додати такі наслідки до наведених учнями / ученицями:

- Податки громадян не надходять до державного бюджету, а розкрадаються як наслідок – державні сфери, такі, як освіта, медицина, інфраструктура тощо, не мають належного фінансування й не розвиваються.
- Через корупцію внутрішня та зовнішня політика держави відповідають не інтересам суспільства, а клановим інтересам окремих груп політики. Тобто за рахунок інтересів більшості задовольняються інтереси меншості.
- Неефективна робота державних інституцій, яка породжує ще більшу корупцію. Наприклад, уявімо, що орган, який має розслідувати корупцію, сам є корумпованим, бо отримує хабарі за те, щоб не розслідувати якісь корупційні справи. Тоді його робота не ефективна, а корупції стає тільки більше.
- Створення перешкод для розвитку бізнесу та приватних підприємців, що гальмує розвиток економіки та спричиняє відтік людського капіталу з країни. Припустимо, якщо людина хоче почати свій стартап / бізнес / тощо, але стикається з корупцією

на етапі його створення, реалізації та роботи, то вона може вирішити, що мати бізнес їй не вигідно. Через це люди або закривають його, або з часом їдуть в інші країни, де це вигідніше, адже частина грошей не йде на хабарі та «відкати».

- Інвестиції та міжнародний бізнес не заходять у країну. Ніхто не захоче вкладати гроші в країну, якщо існує ризик, що їх просто розікрадуть. Так само міжнародному бізнесу може бути не вигідно відкриватися там, де є високий рівень корупції, адже, ймовірно, сума хабарів та «відкатів» перевищить доходи або дорівнюватиме їм.
- Порушення прав людини та зростання соціальної нерівності: корупція спричиняє нерівність у різних сферах і призводить до того, що люди не можуть отримати те, на що заслуговують та мають право. Наприклад, корупція в освіті спричиняє ситуацію, коли учні або студенти опиняються в нерівних умовах, бо хтось заробляє оцінки власними силами та знаннями, а хтось – завдяки хабарям; корупція в медицині може
- проявлятися в тому, що пацієнти, які платять хабарі, отримують якісніше лікування та догляд, ніж ті, хто не робить цього (бо ніхто й не повинен), хоча на отримання якісних медичних послуг право мають усі.
- Зниження суспільної моралі. Коли чиновники беруть участь у корупційних практиках (що не є нормою та чимось правильним), а про це відомо суспільству, то люди не бачать мотивації бути доброчесними й теж долучаються до корупції, бо думають щось на кшталт «якщо навіть чиновники беруть участь у корупції, то який сенс мені відмовлятися від цього». Так корупція, тобто недоброчесна поведінка, стає нормою.

Крок 4. Рефлексія

Запропонуйте підліткам поміркувати над тим, чому в довгостроковій перспективі всім вигідно бути доброчесними – як громадянам, так і політикам? Навіть попри спокусу хабарів.

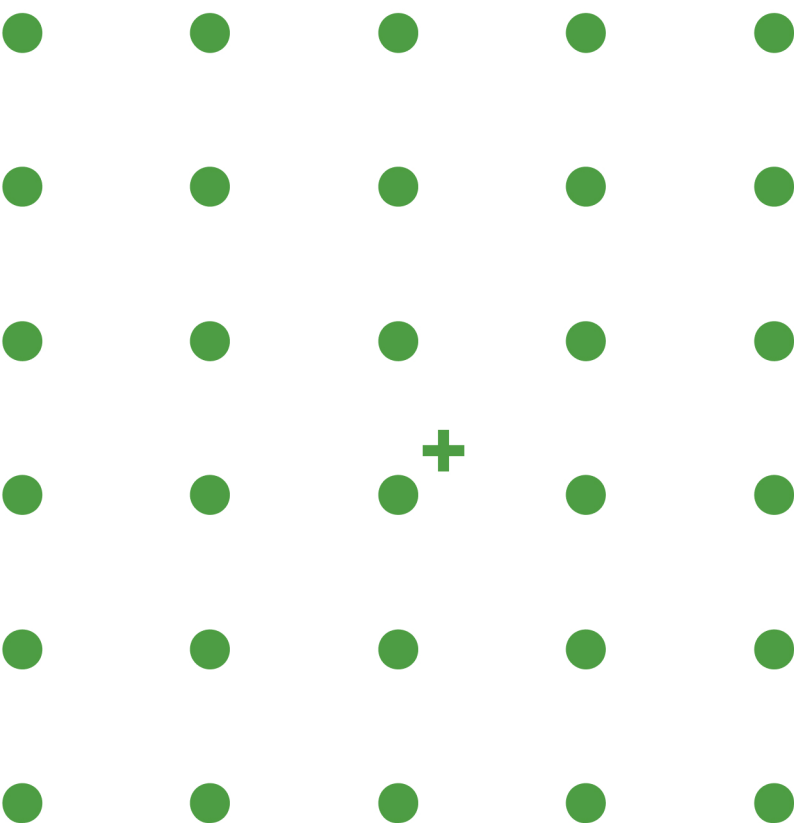
Методичний коментар

Завершіть урок підбиттям підсумків, проговоривши з дев'ятикласниками / дев'ятикласницями, що доброчесна поведінка кожного окремого члена суспільства та всіх громадян разом може забезпечити сталий розвиток країни, адже доброчесне суспільство дорівнює успішному суспільству.



Урок 12. Тема 10.

Добро́рочесність онлайн



Урок 12. Тема 10. **Добро́чесність онлайн**

Мета уроку: повторити основні поняття, навчити розпізнавати фейкову інформацію та маніпуляції, розуміти, до яких негативних наслідків вони можуть призвести, надати практичні поради учнівству, як себе захистити від фейків та маніпуляцій.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- знають, що таке доброчесність, та усвідомлюють її важливість у повсякденному житті, зокрема в онлайн-середовищі;
- ознайомлені з доброчесними стратегіями поведінки в повсякденній взаємодії в інтернеті.

Діяльнісний компонент:

- уміють розпізнавати та обирати доброчесні сценарії поведінки в інтернеті.

Ціннісний компонент:

- формують доброчесну громадянську позицію;
- інтегрують у свою свідомість нульову толерантність до корупції.

Крок 1.

Актуалізація знань
(10 хвилин)

Крок 2.

Що таке фейки? Як їх розпізнати?
(15 хвилин)

Крок 3.

Що таке маніпуляції? Як їм не піддаватися?
(10 хвилин)

Крок 4

Рефлексія
(10 хвилин)

Крок 1. Актуалізація знань

Методичний коментар

Перед початком вправи попросіть учнівство пригадати, яке визначення доброчесності ви проговорили на попередньому уроці (**доброчесність — це чинити правильно, навіть коли тебе ніхто не бачить**).



Запропонуйте підліткам відповісти на запитання та визначити; доброчесною чи ні є поведінка в таких прикладах:

- чи доброчесно заплатити інспектору, аби отримати водійське посвідчення (**коментар — ні**);
- чи доброчесно, отримавши незадовільну оцінку на контрольній роботі, провести самостійну роботу над помилками й підтягнути ті теми, які були не дуже зрозумілі (**коментар — так**);
- чи доброчесно фотографувати блокпости та переміщення української техніки (**коментар — ні**);
- чи доброчесно поширювати інформацію з неперевіреного телеграм - каналу (**коментар — ні**).

Попросіть дітей дати відповідь на запитання:

Чи виникли в них складнощі під час визначення, яка поведінка є доброчесною, а яка — ні? Якщо так — чому?

Крок 2. Фейки

Поцікавтеся в учнівства, чому недоброчесно поширювати інформацію з неперевіреного телеграм-каналу.

Запропонуйте їм також обговорити запитання та дати відповіді на них:

- Що таке фейкові новини?
- Які ознаки фейків ви виокремили б, як їх розпізнати?
- Чи траплялося так, що ви повірили новині, яка потім виявилася фейковою?
- Чому поширювати фейки — недоброчесно?



Учитель / учителька:

Поширювати фейки справді недоброчесно. Вони шкодять інформаційній гігієні та безпеці. Однак вберегтися буває важко, адже фейків продукується безліч. Вони можуть бути різної форми та видів — від аналітичних довгих текстів до сторінок у соціальних мережах або цілих сайтів. Слово «фейк» походить від англійськoго fake — «несправжній».

Під час війни росія активно розповсюджує фейки з різних причин. Вони є частиною інформаційно-психологічної операції РФ, покликаної нагнати панічні настрої з-посеред українців, а також вчиняти тиск на світове співтовариство для зниження рівня підтримки України. Тому важливо вчасно розпізнавати фейки й не піддаватися їхньому негативному впливу.



Запропонуйте підліткам переглянути → [мультфільм](#), у якому вони більш детально зможуть побачити, що таке фейки та навчатися їх розпізнавати. Попросіть звернути увагу на визначення поняття «фейк» та розпізнати його. Після перегляду нехай діти озвучать відповіді на ці запитання.

Мультфільм

«Боротьба з фейками»



Презентуйте підліткам → [Як зловити фейк? Інструкція від Інституту Масової Інформації](#).

Пам'ятка

Після ознайомлення з нею виведіть на екран (або озвучте) приклади фейкових текстів (слайд із прикладами → [тут](#)) та спільно з учнями / ученицями обговоріть, що саме видає неправдивість новин:



Слайд з прикладами

- Пенсіонерка з російського Белгорода Євдокія Хабібулаєва намагалася збити український безпілотник Bayraktar TB2 трилітровою банкою щів із капустою. Однак спроба не була успішною. Про це повідомляє підпільний російський кореспондент UaReview, якому вдалося сфотографувати наслідки удару – розбиту банку з-під щів.
- Анонімний телеграм-канал «Лише правда» повідомив, що від завтрашнього дня відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів усі телефонні дзвінки в Україні будуть записуватись, а всі листування читатиме Служба безпеки України.
- Журналіст новинного сайту «Я знаю» опублікував інформацію про можливу заборону купувати понад 2 пляшки Coca Cola в «одні руки», покликаючись на власне джерело в уряді, але без уточнень, хто сказав та коли це відбудеться.
- Особа, яка називає себе у фейсбуці експертом у сфері телекомунікацій, написала на своїй сторінці, що скоро в усьому світі вимкнуть інтернет.
- Інстаграм блогер Валентин Смарфонов зняв відео про те, що всі компанії перестають постачати смартфони, тому треба купувати сьогодні. Покликався Валентин на свого знайомого консультанта з магазину техніки.
- Журналіст телеканалу «Марс тудей» заявив, що керівництво держави створило тренувальний центр, де мурах навчають красти речі з осель громадян.

Методичний коментар

Запропонуйте учням / ученицям перелік ресурсів, якими можна скористатись, якщо вони натраплять на певну новину, проте будуть вагатись щодо правдивості. Ось де можна її перевірити:



створений у березні 2021 року орган, що працює над забезпеченням інформаційної безпеки України, виявленням дезінформації та протидією їй.



ресурс для фактчекінгу, заснований в Україні у 2014 році: тут і статті, і відео, і подкасти. До речі, засновниця проекту Ольга Юркова стала першою українкою, яка виступила на глобальній конференції TEDx у Ванкувері.



проект від VoxUkraine, який аналізує слова вітчизняних політиків і публікує їх із ярликами: «правда», «неправда» або «маніпуляція».



виник ще у 2003 році у США для того, щоб викривати публічну брехню політиків. Крім освітніх статей про викриття брехні та неправдоподібні політичні заяви, на сайті можна почитати про найпопулярніші фейки з посиланнями на джерела та поставити своє запитання.



(англомовний) – сайт, вочевидь, від компанії BBC, на якому публікують матеріали про викриття неправдивих новин та політику.

Об'єднайте девятикласників / девятикласниць в групи по 3-4 особи та запропонуйте самостійно вигадати фейк. Матеріал може бути заснованим на реальних фактах, а може – на вигаданих. Завдання підлітків – подати його в такому вигляді, щоб усе здавалося правдою.

Наприкінці проаналізуйте роботи та з'ясуйте, наскільки шкідливими можуть бути нечесні новини та чи потрібно вміти їх відрізнати. Також це завдання учні / учениці можуть виконати індивідуально й презентувати напрацювання однокласникам та однокласницям.

Крок 3. Маніпуляції

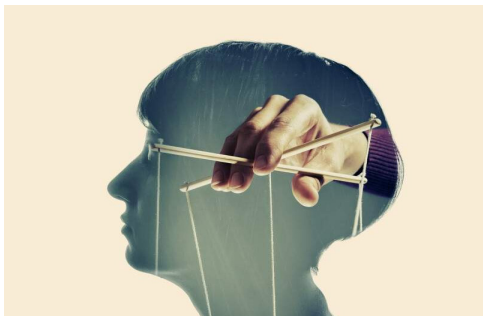
Інформаційні маніпуляції – це найнеприємніша дезінформація, оскільки її буває важко розрізнити та необхідно ретельно перевіряти, аби усвідомити підступність.



Учитель / учителька:

Дезінформація може набувати різних форм, іноді дуже складних і майстерно замаскованих під правду.

Головна мета інформаційних маніпуляцій – це вплинути на вас та спонукати розповсюджувати їх далі: робити репости, розсилати родичам, обговорювати в компанії друзів.



Запропонуйте учнівству поміркувати та пояснити зображення.

Нехай дадуть відповідь на запитання:

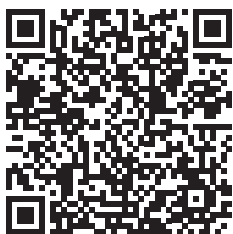
Чи виникли в них складнощі під час визначення, яка поведінка є доброчесною, а яка – ні? Якщо так – чому?

Запропонуйте дітям закріпити здобуті знання, потренувати навички виявлення фейків та маніпуляцій і захисту себе від них (за допомогою ресурсу → kahoot.it)



kahoot.it

Крок 4. Рефлексія



Запропонуйте учнівству спільно створити своєрідний чек-лист / пам'ятку (макет якої можете знайти за цим → [покликанням](#)) про те, на що звертати увагу в новинах, аби не потрапити на гачок фейку чи маніпуляції.

Чек-лист

Методичний коментар

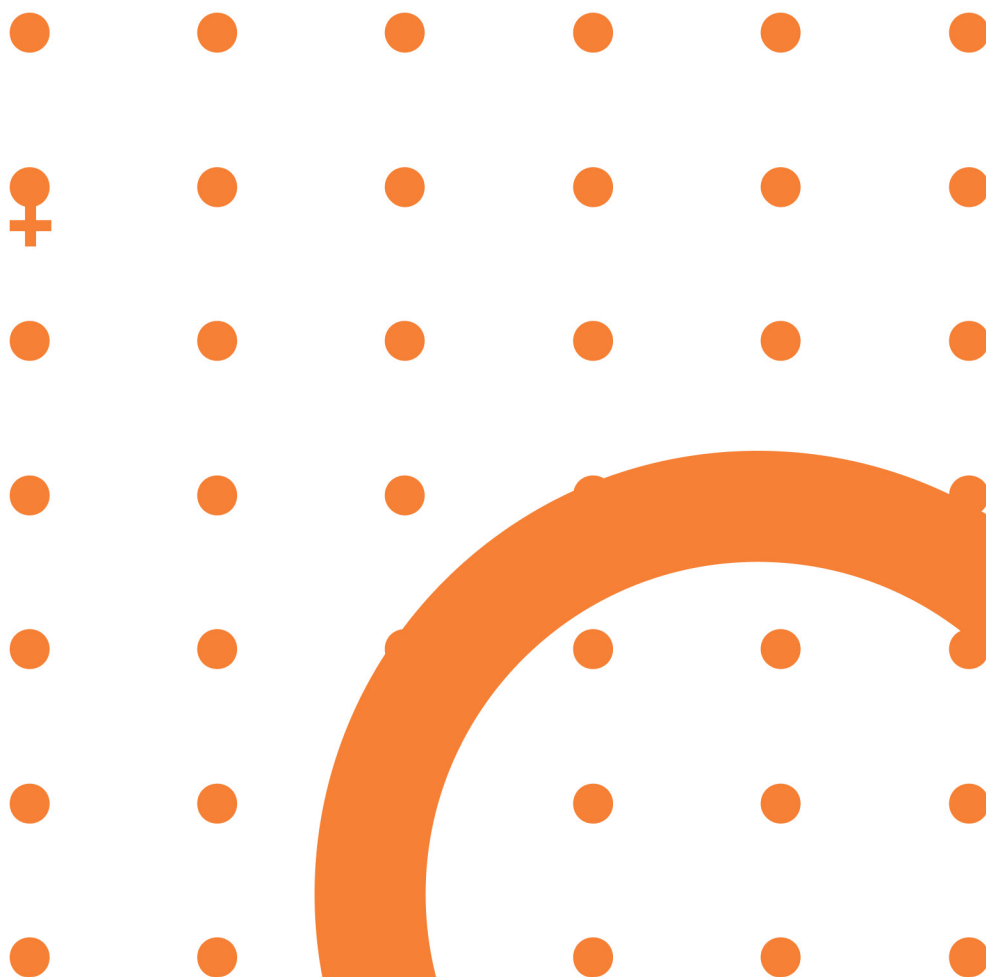
Після створення спільного чек-листу ви можете продемонструвати підліткам ще один → [відеоролик](#), присвячений **фактчекінгу** – тому, як вберегтися від **фейкових новин** та як дотримуватися **доброчесних стратегій поведінки** навіть в Інтернеті.



Фактчекінг

Урок 13. Тема 11.

Кодекс добро́рочесності класу



Урок 13. Тема 11. **Кодекс доброчесності класу**

Мета уроку: утвердити доброчесне, прозоре й справедливе середовище в учнівському колективі.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- розуміють важливість взаємодії задля формування доброчесного суспільства.

Діяльнісний компонент:

- розвивають навички командної роботи;
- набувають комунікативних навичок.

Ціннісний компонент:

- засвоюють цінність доброчесності та дотримуються її в повсякденному житті, зокрема в освітньому процесі.

Крок 1.

Привітання-розминка
(10 хвилин)

Крок 2.

Клас як модель суспільства.
Спільні правила, яких будуть дотримуватися всі (обговорення важливості взаємодії, загальної доброчесності та довіри для розвитку суспільства; групова робота над текстом Кодексу)
(10 хвилин)

Крок 3.

Наш Кодекс доброчесності
(презентування групової роботи)
(15 хвилин)

Крок 4.

Рефлексія. Вправа «Відкритий мікрофон»
(обговорення ключових моментів курсу, підбиття підсумків та зворотний зв'язок)
(10 хвилин)

Крок 1. Привітання-розминка – гра «Навіщо нам правила?»

I. Об'єднайте клас у дві команди й поясніть учням та ученицям правила гри.

Пояснення:

- Кожна команда рахує бали та отримує завдання кинути м'яч через відмічений простір.
- Тільки Учитель / учителька знає правила.
- Учитель / учителька не пояснює правил, а діти не можуть його / її про них запитати.
- Коли учні та учениці порушують правила, вони сідають.
- Мета гри – рахувати бали та визначити ті правила, яких вони не порушували під час гри.

Правила є такими:

- Кожен може брати участь у грі.
- Тільки хлопчики можуть бити по м'ячу.
- Учні / учениці, чиї імена починаються на «А», не можуть бігти.
- Нікому не дозволено рухатися з м'ячем. Дозволено поводитися грубо.

II. Гра відбувається перші дві хвилини за першими двома правилами. Далі Учитель / учителька долучає до гри й інші. Уся гра триває 5 хвилин.

III. Після того, як гру закінчено, Учитель / учителька збирає учнівство та обговорює з ними такі пункти:

- Що ви думаєте про гру? Що погано? Добре? Чесно?
- Чи зрозуміли ви, якими були правила?
- Як ви себе почували, коли не знали правил



Групове обговорення

Залучіть дітей до мозкового штурму та запишіть відповіді на дошці. «Чому нам потрібні правила в класі?» – ключове запитання. Відповідно до відповідей дітей можете також додавати свої репліки. На дошці мають бути занотовані такі основні критерії, як «добročесність», «рівноправність», «справедливість», «повага». Збережіть результати мозкового штурму.

Крок 2. Клас як модель суспільства

Методичний коментар

Школа – це маленька модель суспільства. Поговоріть з підлітками про важливість взаємодії та поваги одне до одного, подумайте, чому всі разом повинні створювати правила, за якими така взаємодія будуватиметься. Поясніть, що Кодекс доброчесності допоможе сформувати та встановити прозорі й зрозумілі стратегії поведінки для учнів та учениць. А якщо залучити дев'ятикласників / дев'ятикласниць самих до розроблення Кодексу, він може стати насправді дієвим інструментом.

Групова робота

Правила: об'єднайте підлітків у 4 групи та надайте кожній із них окреме завдання:

- 1 група:** Обдумати та описати основні принципи доброчесності в класі
- 2 група:** Обдумати та описати, хто і що робить для забезпечення доброчесності.
- 3 група:** Обдумати та описати, яка відповідальність має бути за порушення принципів доброчесності.
- 4 група:** Обдумати та описати, що треба робити для попередження недоброчесності, як їй запобігати.



Онлайн формат: якщо у вас немає можливості об'єднати учнів та учениць у групи у віртуальних кімнатах, запропонуйте їм індивідуально описати теми з переліку (декілька дітей працюватимуть над однаковою темою). Після цього попросіть презентувати свої напрацювання за принципом, що кожен наступний/а доповідач / доповідачка має доповнити пропозиції попереднього/ї, не повторюючись. Учитель / учителька має фіксувати ідеї учнівства на слайді для унаочнення.

Крок 3. Наш Кодекс доброчесності



Дев'ятикласники / дев'ятикласниці по черзі презентують свої напрацювання.

Учитель / учителька фіксує їх та зводить у єдиний → [файл](#).

Діти голосують за прийняття Кодексу доброчесності класу.

Наш Кодекс
доброчесності



Онлайн формат:

оскільки всі ідеї учнівства вже занотовано, ви можете спільно обрати найкращі та одразу сформулювати остаточний перелік правил Кодексу доброчесності класу.

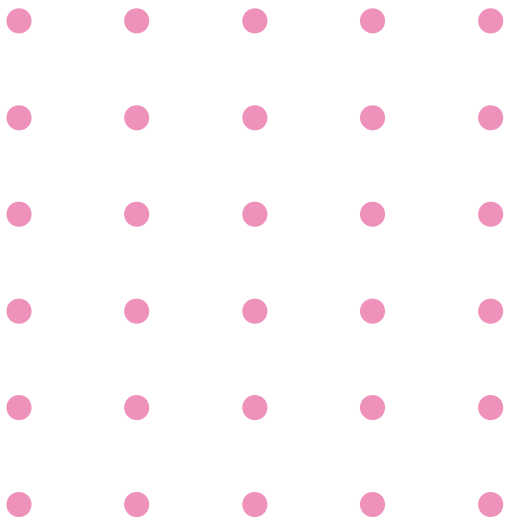
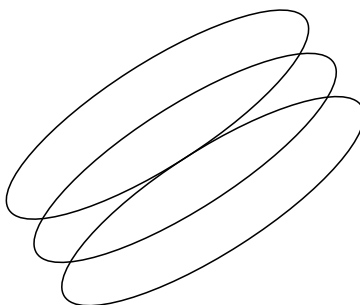
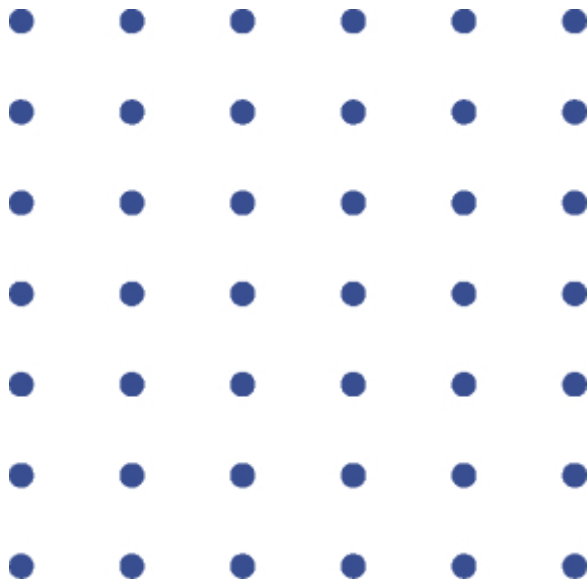
Крок 4. Рефлексія. Вправа «Відкритий мікрофон»

Поставте учням та ученицям питання:

- Навіщо потрібно, щоб усі без винятку дотримувалися правил Кодексу?
- Що буде, якщо хтось один не буде його дотримуватися?

Методичний коментар

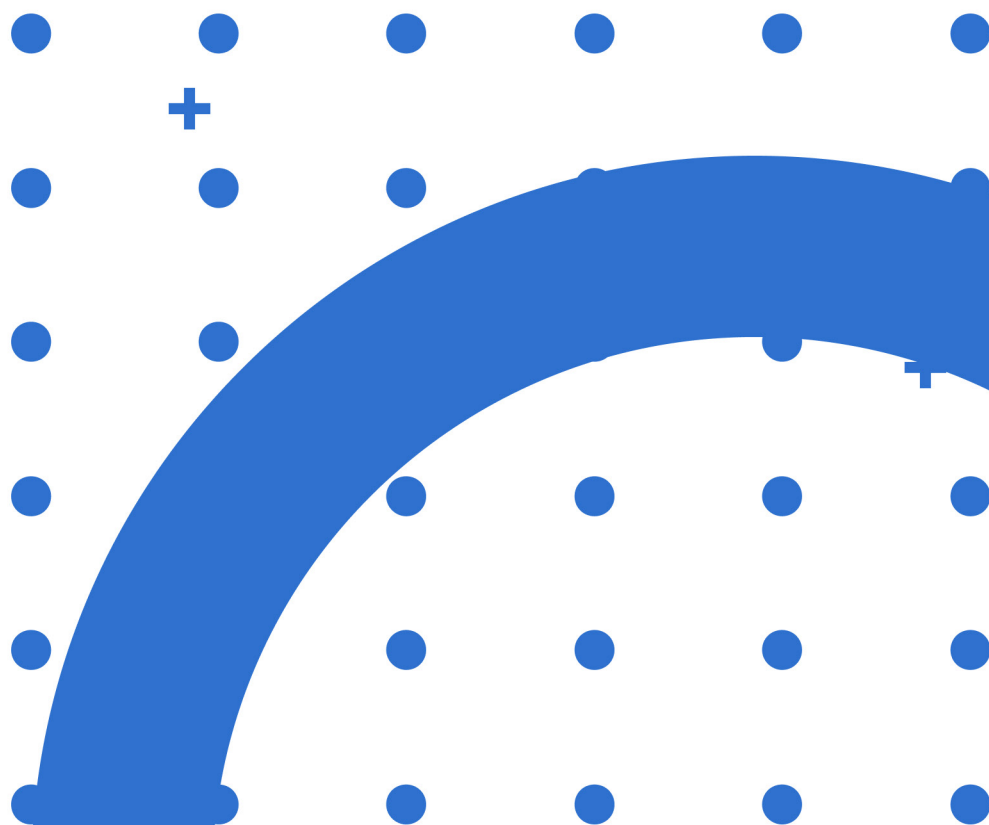
Підсумуйте, що завдяки спільній / командній роботі можна впливати на прискорення формування доброчесного суспільства. Якщо кожен із нас ставитиме на першу сходинку таку цінність, як доброчесність, та дотримуватиметься доброчесності в повсякденному житті, зокрема в освітньому процесі, під час уроків і перерв, то це поняття буде поширюватися з-поміж громадянства, що дасть змогу забезпечити високий рівень розвитку нашої країни





Урок 14. Тема 12.

Антикорупційні дебати (ч. 1)



Урок 14. Тема 12. **Антикорупційні дебати** (ч.1)

Мета уроку: навчити учнівство розпізнавати та аналізувати корупційні явища у повсякденному житті.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- ознайомлюються з видами корупції на прикладах життєвих ситуацій;
- визначають можливі причини та наслідки корупції для різних ситуацій;
- уміють усебічно аналізувати ситуації.

Діяльнісний компонент:

- розвивають навички командної роботи;
- набувають комунікативних навичок та вміння дебатувати.

Ціннісний компонент:

- усвідомлюють негативні наслідки корупційних практик.

Крок 1.

Привітання
(10 хвилин)

Крок 2.

Кролик чи качка (обговорення малюнка та аргументування позицій, ознайомлення з правилами ведення дебатів)
(12 хвилин)

Крок 3.

Чи є корупція?
(15 хвилин)

Крок 5.

Підготовка до дебатів
(8 хвилин)

Крок 1. Привітання

Методичний коментар

На власний розсуд ви можете обрати іншу вправу для проведення привітання.

Вправа «Дзеркало»

Мета: дати можливість відчувати дзеркальне відображення своїх дій та вчинків. Перебіг вправи: учні й учениці об'єднуються парами, стають обличчям один навпроти одного. Хтось робить рухи руками, головою, всім тілом. Завдання полягає в тому, щоб повторити ці рухи, бути «дзеркальним відображенням».

За сигналом учасники й учасниці обмінюються ролями. Кожна пара самостійно обирає складність рухів та темп виконання.

Методичний коментар

Запропонуйте учнівству обговорення та обмін своїми враженнями. Зверніть увагу, що не завжди легко й приємно повторювати чужі рухи. Так само важко виконувати чужі забаганки й вимоги.

Запропонуйте дев'ятикласникам / дев'ятикласницям послухати притчу. Зверніть увагу, вона має зацікавити клас темою уроку, а саме допомогти обрати власну стратегію поведінки в дебатах та усвідомити, що всі люди по-різному переконують і відстоюють власну позицію. Навіть вербалізована згода з опонентом / опоненткою ще не є гарантією зміни внутрішньої ідеологічної позиції.

Притча «Учіться переконувати»

Знайшовся в одному селищі єдиний у світі старець і мудрець, який за все своє життя ніколи не сперечався. Приїжджають до нього кореспонденти з усіх країн, усі хочуть взяти інтерв'ю:

- Скажіть, а правда, що ви за все своє життя жодного разу не сперечалися?
- Так, правда.
- Невже жодного разу?
- Так, ані разу.
- Але як же це може бути? Ну, хоча б хоч із ким-небудь ви сперечалися?
- Ні, ні з ким.

— Ні, але так не буває! Невже хоча б з дрібного приводу не сперечалися, ну хоча б з дружиною, хоча б з сусідом, адже не може бути, щоб за всі роки жодного разу, ні з ким, ніколи!..

— Ну добре, сперечався...

Методичний коментар

З'ясуйте, як учнівство зрозуміло притчу та в чому вбачає мораль.

Крок 2. Кролик чи качка

Методичний коментар

Насамперед ви маєте повідомити, що хочете розпочати розмову з показу картинки. Демонструючи зображення кролика / качки (→ в додатку), переконайтеся, що всі добре його бачать. Модеруйте обговорення зображення, обмін думками та виявлення, що це може бути одночасно і кролик, і качка.



Кролик чи качка

Питання для обговорення

- Хто зображений на картинці?
- Чи всі згодні?
- Чи всі одразу побачили обидва зображення?
- Чому ні?
- Якою була твоя реакція, коли хтось сказав, що побачив когось іншого?
- Що показує цей приклад із погляду на речі, які ти бачиш, і події, які переживаєш у повсякденному житті?

Методичний коментар

Підбиваючи підсумки дискусії, зауважте, що завдяки картинці та дискусії іноді на щось треба уважно подивитися, аби зрозуміти, що це насправді. Це означає, що треба прислухатися до інших, бо вони можуть розглядати проблеми під іншим кутом зору, який відрізняється від нашого.

Уміння слухати й об'єктивно сприймати думки інших людей може допомогти нам усвідомити та зрозуміти альтернативні позиції, а не тільки свою.

Поговоріть тепер із учнівством не про кроликів і качок, а про щось, із чим вони могли стикатися у повсякденному житті, – про корупцію. Аби дискусія пройшла плідно, необхідно нагадати дев'ятикласникам та дев'ятикласницям правила її ведення.

Правила ведення розмови, дискусії:

- Дотримання принципу поваги до своїх опонентів / опоненток (виглядом, поведінкою, мовою). Розмова має стати формою співробітництва.
- Недоречність агресивності, грубих висловлень, демонстрування неприязні будь-яким способом.
- Уникнення образ, насмішки, іронії. Краще за допомогою усмішки розрядити атмосферу.
- Суперечки завжди лише по суті, аргументовано.
- Уміння вислуховувати інших не перебиваючи. Тільки після цього потрібно чітко сформулювати свої аргументи.

Крок 3. Чи є корупція?

Методичний коментар

Зверніть увагу, що дебати – це нагода почути дві сторони дискусії та проаналізувати два різні погляди на певну проблему.

Вони починаються з формулювання твердження, наприклад, «Учні й учениці, які займаються спортом, мають отримувати додаткові бали на підсумкових іспитах». Після цього одна команда наводить аргументи на підтримку твердження: «Так, учні / учениці мають отримувати додаткові бали за свою спортивну діяльність». Натомість інша команда намагається довести, що твердження є неправильними: «Ні, учні / учениці не мають отримувати додаткові бали за свою спортивну діяльність».

Бесіда

– Як дебати можуть допомогти зрозуміти більше однієї позиції?

Примітка для вчителя / вчительки.

Учнівство може навчитися збиратися з думками, активно слухати, мислити інноваційно, здобути навички проведення презентування, розв'язання проблем, побудови зв'язків між переконаннями та діями тощо. Дебати – це важливий інструмент, який допомагає рефлексувати про цінності, підвищувати впевненість

під час висловлення своїх думок і виявляти творчість. Зрештою, дебати можуть створити безпечний простір, у якому учні й учениці готові висловлювати власну думку та вислуховувати позиції інших.

Методичний коментар

Поясніть учнівству, що таке дебати, та актуалізуйте знання про важливість грамотної аргументованої дискусії. Оскільки на наступному уроці діти самостійно спробують зіграти у справжні дебати, на цьому занятті оприлюдніть їм детальні правила та оберіть тему.

Рекомендуємо зупинитися на одній із цих двох тем (учні / учениці можуть самостійно обрати, яка з тем є для них цікавішою, або Учитель / учителька може залишити це на власний розсуд):

- Чи варто відраховувати з університету студента / студентку за порушення академічної доброчесності?
- Чи варто запроваджувати адміністративну або кримінальну відповідальність за порушення академічної доброчесності?

За бажанням можна обрати іншу тему для дебатування, яка теж буде стосуватися моральних дилем, пов'язаних із корупцією та доброчесністю, а також зачіпатиме відомі для учнівства проблеми та актуальні сьогодні контексти. Орієнтовні приклади наведено нижче:

- Чи зможуть диджиталізація та інформаційно-комунікаційні технології перемогти корупцію? (Чи варто розширювати сферу електронних послуг для подолання корупції?)
- Чи підтримуєте ви думку, що (добро)чесна людина завжди перемагає?
- Чи варто засуджувати особу, яка вчинила корупційне правопорушення, до довічного позбавлення волі?
- Чи можливо повністю подолати корупцію?
- Чи повинні стандарти до академічної доброчесності в умовах дистанційного навчання бути більш жорсткими?

Крок 4. Підготовка до дебатів

Організація дебатів:

1. Потрібно обрати тему дебатів.
2. Вона може бути запропонована учителем / учителькою або обрана учнівством шляхом голосування.
3. Об'єднати підлітків дві групи.

Одна з них буде виступати з позиції «за», інша – з позиції «проти». Те, за яку позицію виступатиме кожна з команд, буде визначено шляхом жеребкування (на наступному уроці перед безпосереднім дебатуванням), тобто учнівство має підготуватися захищати та мати аргументи на підтримку кожної з позицій.

Дати дев'ятикласникам / дев'ятикласницям можливість у своїх групах підготуватися до дебатів до наступного уроку, зокрема проговоривши заздалегідь аргументи.

Методичний коментар

Варто пам'ятати, що підлітки мають напрацювати свої аргументи самостійно (не індивідуально, а спільно працюючи в групі), проте ви можете модерувати та спрямовувати їхні ідеї. Нижче наведено приклади орієнтовних аргументів, до яких можуть прийти у своїх міркуваннях діти (або використайте їх як зразки).

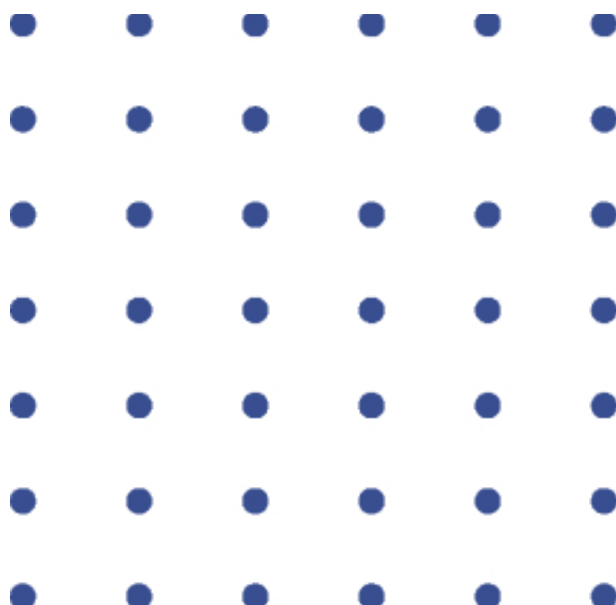
Чи варто відрховувати з університету студента / студентку за порушення академічної доброчесності?

Орієнтовні аргументи для команди «За»	Орієнтовні аргументи для команди «Проти»
«Недобро́чесність не має толеруватись у будь-яких її проявах, якщо студент / студентка безкарно чинитиме недобро́чесно в університеті, він / вона продовжить так чинити в усіх інших сферах життя». «Університет має бути середовищем для розумних, успішних та старанних людей, які поділяють цінність доброчесності. Іншим тут не місце». «Недобро́чесний / -а студент / студентка просто так займає в університеті місце іншого / її абітурієнта / абітурієнтки, який / яка отримав / -ла би більше користі від навчання та не порушував / -ла би базових правил».	«Кожен повинен мати право на помилку, таке трапляється. Невже ви ніколи не робили ненавмисних помилок?» «Відрахування – непропорційно велика та серйозна санкція, студенту / студентці варто лише перескласти цей предмет або переписати роботу, але він / вона не має бути відрхований / а». «У цій ситуації винен / на не лише студент / студентка, а й викладач / викладачка, який / яка або допустив / -ла цю ситуацію, або не пояснив / -ла її неприйнятність та не попередив / -ла про потенційні наслідки».

Методичний коментар

Поясніть учням та ученицям, що вони мають час до наступного уроку, аби спільно зі своєю групою продумати план представлення теми й підготувати аргументи на підкріплення позиції. Потім потрібно буде презентувати це у форматі дебатов.

Наголосіть, що підлітки дізнаються, яку саме позицію вони представлятимуть, тобто «За» або «Проти», лише безпосередньо перед дебатами, відповідно, їм потрібно продумати й підготувати свою стратегію дебатування для обох випадків, зробити два набори аргументів – для підтвердження та спростування.



Урок 15. Тема 12.

Антикорупційні дебати (ч. 2)



Урок 15. Тема 12. **Антикорупційні дебати** (ч.2)

Мета уроку: навчити учнівство розпізнавати та аналізувати корупційні явища в повсякденному житті.

Учні / учениці:

Знаннєвий компонент:

- уміють всебічно аналізувати ситуації.

Діяльнісний компонент:

- розвивають навички командної роботи;
- набувають комунікативних навичок та вміння дебатувати.

Ціннісний компонент:

- усвідомлюють негативні наслідки корупційних практик.

Крок 1.

Нагадування правил дебатів та спільне їх фіксування
(5 хвилин)

Крок 2.

Безпосередні дебати
(30 хвилин)

Крок 3.

Підбиття підсумків. Рефлексія
(10 хвилин)

Крок 1. Нагадування правил дебатів

Методичний коментар

У день дебатів на початку уроку визначить шляхом жеребкування, яка команда виступає з якої позиції, також поділіть кожну з груп ще навпіл (Які стверджують (I група та II група) та Які заперечують (I група та II група)).

КЛАС (20 учнів та учениць (орієнтовна кількість для прикладу))
Шляхом кидання жереба або випадковим чином уже об'єднані завчасно команди дізнаються, яку сторону вони представлятимуть.

Команда ствердження (10 учнів та учениць) Так само випадковим чином команда ділиться на дві підгрупи.		Команда заперечення (10 учнів та учениць) Так само випадковим чином команда ділиться на дві підгрупи.	
I група ствердження (5 учнів та учениць)	II група ствердження (5 учнів та учениць)	I група заперечення (5 учнів та учениць)	II група заперечення (5 учнів та учениць)
1-5 аргумент «За»	6-10 аргумент «За»	1-5 аргумент «Проти» як спростування відповідних аргументів команди ствердження	6-10 аргумент «Проти» як спростування відповідних аргументів команди ствердження

Дебати починає I група спікерів / спікерок, які стверджують. ожен із учасників та учасниць групи по черзі представляє тільки один аргумент (30 секунд), усі учні та учениці мають записати та пронумерувати аргументи, що прозвучали. Так, якщо в першій групі 5 спікерів / спікерок, то діти мають перерахувати 5 аргументів у першій колонці своїх робочих аркушів.

Перед початком виступу I групи ствердження повідомте I групі заперечення,

що кожен із її учасників та учасниць відповідає за спростування одного з аргументів. Після завершення промов I групи ствердження I група заперечення повинна спростувати кожен із представлених аргументів. Після цього виступає II група ствердження.

Мета кожного полягає в тому, щоб захистити один зі ствердних аргументів, атакуючи його спростування. II група заперечення завершує дискусію так само.

Перед початком дебатів обговоріть із учнями / ученицями правила та запишіть їх на дошці.

Також дайте учнівству декілька настанов:

- Завжди уважно слухайте, що говорять інші люди.
- Нікого не перебивайте.
- Коли ви з кимось не згодні, переконайтеся, що розрізняєте критику самої людини та її ідей.
- Ніколи не смійтеся з чужих слів (якщо тільки це не жарт).
- Пам'ятайте про манери й мову свого тіла.
- Поважайте погляди інших людей, навіть якщо ви з ними не згодні.

Крок 2. **Безпосередні дебати**

Методичний коментар

Ви як Учитель / учителька не втручаєтесь у перебіг дебатів та утримуєтесь від коментарів, проте можете реагувати на порушення правил і ненав'язливо спрямовувати дискусію, якщо вона вийшла за межі окресленої теми (якщо аргументи не стосуються рамкової теми дебатів або стверджувальні та заперечувальні аргументи не узгоджуються між собою).

Крок 3. Підбиття підсумків. Рефлексія



Запитайте учнів / учениць про їхні враження:

1. Чого навчилися?
2. Що було складно?
3. Які висновки за результатами дебатів вони можуть зробити?

Методичний коментар

Підбиваючи підсумки дискусії, скажіть дев'ятикласникам та дев'ятикласницям таке: «Ми побачили, що проблеми, пов'язані з доброчесністю, завжди є складними. Щойно подивилися на ситуацію з обох боків і попрацювати у всебічному аналізі теми, а також у грамотному висловленні своєї позиції та активному слуханні іншого. Сьогодні ви стояли на протилежних позиціях, проте обидві команди зрозуміли, як важко буває дійти згоди. А це справді потрібно, якщо ми хочемо жити в успішній спільноті, яка поділяє цінність доброчесності».



